کێشەکانی کۆمۆنیزمی سەردەم

خوێندنەوەیەک بۆ مێژوو و ئێستای حزب و دەوڵەتی کرێکاری

ئاسۆکمال

بەرگی یەکەم

ناوەرۆک

پێشەکی

- حزب و دەوڵەت
- چ تێگەیشتنێکمان لە مێژووی کۆمۆنیزم هەیە؟
- حزب و خەباتی چینایەتی
- بۆچی لای کرێکار حزب میتافۆرە؟
- سۆشیال دیموکراتی چۆن بنەماکانی ئەنتەرناسیونالی کرێکاری گۆڕی ؟
- دوالیزمی شۆڕش و ڕیفۆرم
- دیموکراسی هەڵخەڵەتێنەرانە

حزب و دەوڵەت

زنجیرە وتارێک سەبارەت بە کێشەکانی کۆمۆنیزمی سەردەم و ڕوانگەیەکی نوێ بۆ کۆمەڵگەی ئینسانی

پێشەکی

ئەم وتارە دەیەوێ ڕیشەی ئەو قەیرانە سیاسی و ئایدیۆلۆژیە شی بکاتەوە کە کۆمۆنیزمی سەردەم ، واتە کۆمۆنیزمی دوای ڕوخانی سۆڤیەت و دەورەی کۆتایی دوو قوتبی ڕۆژهەڵاتی بەناو سۆشیالیستی و ڕۆژئاوای لیبراڵ دیموکراتی، تێکەوتوە.

کۆمۆنیزم بزوتنەوەیەکە دوو سەدەی لە تیۆری و پراتیک پشت سەرناوە، بەڵام ئەمڕۆ لە هەموو کات زیاتر پێویستی بەدوبارە خۆپێناسەکردنەوەیەکی تیۆری و پراتیکی سەردەمی خۆیەتی. لەبەرئەوەی هیچ کات بە هێندەی ئێستا کۆمۆنیزم پەرژوبڵاو و بێ دەستپێشکەری و بچوک نەبوە.لەکاتێکدا هیچ کات بەهێندەی مێژووی ئێستا دابەشبونی چینایەتی پێگەیشتوو و کامڵ نەبوە و سامان لەلایەن چەند کەسێک کەڵەکە نەبوە، کە **ڕێژەی سامان و داهاتی ١٪ی چینی سەرمایەدار داهاتی ٤٥٪ سەرزەوی لەژێردەستدایە*١**.

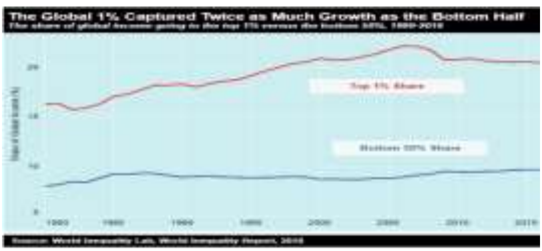

ناکۆکیە چینایەتیەکانیش لە زۆربەی شوێنەکان بەشیوەی شۆڕش و تەقینەوە جەماوەریەکان دەبینرێ ، وەک بەهاری عەرەبی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و باکوری ئەفریقا ، یان بەشێوەی وەستانەوە دژ بە قەیرانی دارایی وەک لە یۆنان و ئیسپانیا ، یان لە شێوەی شۆڕشی شەقامی هێلەک

زەردەکانی فەرەنسا و هتد..شەڕی کرێکاران و چینە کەمدەرامەتەکان لەگەڵ حکومەتە دیکتاتۆری و نیولیبرال و بانکی جیهانی و یەکێتی ئەوروپا.قۆناغی گەشەی سەرمایەداری چینی کرێکارێکی گلۆباڵی دروستکردوە کە شێوازی ژیان و خەباتی هاوچەشنە دژ بە سیستەمێکی گلۆباڵی سەرمایە.

کۆمۆنیزم ئەگەر بەشی ڕۆشنبیری چینی کرێکار بێت، ئەوا دەبێ بەپێی ئەو واقعیەتانەی سەرەوە ئێستا هێزێکی گلۆباڵ و زۆرینە و دەستپێشکەر و ڕیکخەری ئەو خەباتە چینایەتیە بێت کە لە دنیادا دەچێتە پێش. بەڵام لەواقیعدا کۆمۆنیزمی ئەم سەردەمەمان لەم خەسڵەتانە بێ بەشە و هەربۆیە لەڕیزی پێشەوەی ئەم خەباتە چینایتیەدا نیە و گیرۆدەی ئەو کێشانەیە کە زیاتر پەیوەندیان بەمێژووی ڕابوردوەوە هەیە نەک بە پێداوستیەکانی سەردەم. هەروەک دابەشبونی کۆمۆنیزم بە سەر ڕەوت و حزبی جۆراوجۆری مارکسی، مارکسی لینینی، ترۆتسکییستی، ستالینی ، ماویستی و ئەنتی کاپیتالیست و حیکمەتیستی،سۆشیال دیموکراتی و سەندیکالیستی و هتد.. کە هەریەک لەمانەش دەیان گروپ و دەستەی تری لێ جیابۆتەوە وەک کەنیسەکانی کاسۆلیک و پرۆتستانتەکان و شیعەو سونەکان.

ڕیزی چینی کرێکار بەهەمان شێوە پەرژوبڵاوە و سەندیکا و یەکێتیە کرێکاریەکان و ڕیکخراوە جەماوەریەکانی کرێکاران هەرچەند چالاکن بەڵام لە سەنگەری خۆپاراستندان و لە زۆرشوێنیش یان قەدەغەدەکرێن یان دانەمەزراون. ئەم خەباتە " خۆبەخۆیە"ی شۆڕشی شەقام و تەقینەوە جەماوەریەکان هێشتا شکڵێکی ڕیکخراوەیی کارا و چالاکی بەخۆیەوە نەگرتوە کە بتوانێ لە ئاستی بەدیلی دەسەڵاتی بورژوازی ڕیکخراو بێت چ لە ئاستی لۆکاڵ و دەوڵەتەکاندا و چ لە ئاستی جیهانیدا.

ئەم قەیرانە بەرهەمی دوو دیاردەی لێکهەڵپێراوە. یەکەمیان؛شکستی مۆدێل و بەدیلێکی سۆشیالیستیە کە لە شۆڕشی ئۆکتۆبەرەوە هاتە ئارا و نەبونی ڕەخنەیەکی تیۆری و سیاسی لە تەجروبەی شکست هێنانە، کە وەک وانەیەکیش بێت لە تەجروبەی شۆڕشەکانی پێشووی چینی کرێکار. دووەمیان؛ نەبونی بەدیلێکی کۆمۆنیستی ڕۆشنە بۆ شێوەی ڕێکخستنی

حزبی و جەماوەری و بەرنامەی سیاسی و ئابوری کەپشتی بە گۆڕانکاریەکانی سەرمایە لە سەدەی بیست و یەک بەستبێ. بەدیلێک کە کۆمەڵگەی کۆمۆنیستی بە شیوەیەکی بەرجەستە و مومکین بکاتە دروشم و بەرنامەیەکی پراتیکی لە بزوتنەوەی کرێکاریدا.

لەم شیکردنەوەیەدا دوو چەمک و ئامراز گرنگترین بەشن کە دەتوانێ هۆکارەکانی لاوازی و قەیرانی کۆمۆنیزمی پێ لێکبدرێتەوە. یەکەمیان حزب و دوەمیان دەوڵەتە. ئەم دوو ئامرازە سیاسیە دەوری یەکلاکەرەوەیان هەیە لە شۆڕش و گۆڕانکاریەک کە چینی کرێکار بەهۆیانەوە دەتوانێ کۆمەڵگەی سەرمایەداری بە شێوەیەکی شۆڕشگێڕانە بگۆڕێ.ئایا تێگەیشتنی باو لەسەر حزب و دەوڵەتی کۆمۆنیستی چ دەورێکی لەسەر قەیرانی کۆمۆنیزم هەیە؟ بۆچی وانەوەرگرتن لە تەجروبەکانی پێشوو پەیوەندی لەگەڵ لێکدانەوەی مۆدێلی باوی حزب و دەوڵەت هەیە؟ حزب و دەوڵەت چ جێگایەکیان لە جیهانبینی کۆمۆنیستی و خستنەڕووی پایەکانی کۆمەڵگەی ئایندەی ئینسانیدا هەیە؟ ئایا حزبی کۆمۆنیستی حزبی نوخبەیەکی دابڕاوە و "ڕابەرە" کە بەرنامەیەک سنوری ڕێکخراوەکە دیاری دەکا ، یان حزبێکی جەماوەری کرێکارە کە لە مەیدانی جۆراوجۆر و لە شیوازی ڕیکخستنی جۆراوجۆردا دەردەکەوێ؟ ئایا دەوڵەتی کرێکاری هەمان دەوڵەتی تاک حزبی و نەبونی ئازادی سیاسیە کە لە سۆڤیەت و بلۆکی بەناو سۆشیالستیدا هەبوە یا خود دەوڵەتێکی جەماوەری و کاتی و پابەند بە ئازادی سیاسیە کە هەنگاوەکانی هەڵوەشانەوەی خۆی ناسنامەکەیەتی کە دوای نەمانی ترسی گەڕانەوەی بورژوازی بۆ دەسەڵات بەرەبەرە دەزگا سەروو خەڵکی و بیرۆکراتیەکانی هەڵدەوەشێنێتەوە ؟ ئەمانە و دەیان پرسیاری تر کە ئەمڕۆ دەبێ کۆمۆنیزمی سەردەم وەڵامی پێ بداتەوە تا بتوانێ سیمای سیاسی و ئایدیۆلۆژی خۆی وەک بەشێکی ڕۆشنبیری چینی کرێکار کە دەتوانێ هەژمونی ئەم چینە لە نێوخۆیدا و لە کۆمەڵگەدا بەرامبەر بە بورژوازی و سیستەمە سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتیەکەی نیشان بدا و جیاوازیەکانی خۆی لەوان بخاتەڕوو. هەروەها ڕاشکاوانە ڕەخنە لەهەموو کەموکوڕیەکانی مێژووی ڕابردووی بگرێت تا وەک مارکس دەڵێ**"دوژمن وا دەدات بە زەویدا تا هێزی زیاتری بکاتەوە بەبەردا و دیسانەوە بچێتەوە مەیدانی جەنگی یەکجاری لەگەڵیدا"**"*٢.

لەم ووتارەدا دەچینە سەر لێکدانەوەی مێژووی دروستبونی ئەم ئامڕاز و چەمکانە و کێشە و جەدەلەکانی ناو بزوتنەوەی کۆمۆنیستی لەسەرحزب و دەوڵەت. دواتر ڕەخنە لەو تێگەیشتن و قاڵبانەی لە ئێستادا بونەتە مایەی قەیران و بەربەستی بەردەم گەشەی بزوتنەوەی چینایەتی کرێکاران و بەدەسەڵات گەیشتنی کرێکاران و دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی ئینسانی بێ چین و چەوسانەوە.

لە بەشی یەکەمدا لەسەر؛ حزب و پەیوەندی بە چینی کرێکار و کۆمەڵگەی کۆمۆنیستی،حزب وەک نمونەی دەوڵەتی کرێکاری کاتی،حزب و شۆڕشی کرێکاری ،حزب و ڕێکخراوەی جەماوەری، توخمی وشیاری و خۆبەخۆیی و چەمکی نوخبە و جەماوەر ،جێگا و چەمکی رابەری و جەماوەری حزب ، حزبی کرێکاری و کێشەی سێکتاریزم و بیرۆکراتیزم ،سەنترالیزمی دیموکراتی و ناوەند و میکانیزمی بڕیاردان و هتد قسە دەکەین.

لە بەشی دووەمیشدا باسەکانمان لەسەر : دەوڵەت دەسەڵاتی حزبی و دەسەڵاتی شورایی،دیکتاتۆری حزبی و دیکتاتۆری چینی کرێکار،ئازادی سیاسی و سیستەمی حوکمڕانی،ناکۆکی نێوان دامەزراندن و هەڵوەشانەوەی دەزگای دەوڵەت ،ئابوری کۆمۆنیستی و دەوڵەت ،پەرلەمان و شورا وهەڵبژاردن و دیاریکردنی موچەی فەرمانبەرانی دەوڵەت،دەوڵەت و بیرۆکراتی،خۆبەڕیوەبەری و دەزگای دەوڵەتی،پایەکانی هەڵوەشانەوەی دەوڵەت،کۆمەڵگەی کۆمۆنیستی و ئایدیۆلۆژیای کۆمۆنیستی و کۆمەڵگەی ئینسانی، و هتد دەبێت.

1*https://inequality.org/facts/global-inequality/

2*

١٨برۆمێر لویس بوناپارت

https://www.marxists.org/farsi/archive/marx/works/1852/18-brumaire.pdf

١
چ تێگەیشتنێکمان لە مێژووی کۆمۆنیزم هەیە؟

پێش ئەوەی بچینە ناو مێژووی لێکدانەوەکان و تیۆریەکان لەسەر حزب و دەوڵەت، پێویستە تێگەیشتنێکی ماتریالیستیانەمان هەبێ بۆ خودی مێژووی کۆمۆنیزم و لێرەوە دەتوانین ئەو تیۆر و هەوڵانە لە بواری حیزب و دەوڵەتدا بناسین کە لەم مێژووەدا دەرکەوتون. بەڵام سەرەتا مێژووی ئەم کۆمۆنیزمە خۆی لە تێگەیشتنێکی میتافیزکیەوە پێچراوەتەوە و ئەم مێژووە کراوەتە مێژووی گروپ و دەستە کۆمۆنیستەکان و ڕەوتە سیاسی و ڕیکخراوەییە جیاجیاکان و مێژووی خەباتی چینایەتی کرێکاران کە بنەمای کۆمۆنیزمە لەبیربراوەتەوە و هەر گروپە مێژوی خۆی بە مێژووی کۆمۆنیزم لەقەڵەم دەدا.هەربۆیە هەر بینەرێک ناهەقی نیە توشی سەرلێشوان ببێ و بڵێ لەبەر دارستان ئەم دارانە نابینرێ.

چینی کرێکار لە سەرمایەداریدا ،بەهەمان شیوەی چینی بورژوازی لە دەرەبەگایەتیدا ،خەباتێکی چینایەتی دەکا دژ بەو کۆیلایەتیەی کە کاری بەکرێ بەسەریدا سەپاندوە. ئەم چینە لەم هەوڵە بەردەوامەیدا بۆ لابردنی ئەو ڕێگریانەی لەبەردەمیدایە بۆ گەیشتن بە دەسەڵات و کۆتایی هێنان بە سیستەمی سەرمایەداری تیۆر و تاکتیک و شۆڕشی جۆراوجۆر و لەوانەش کۆمۆنیزمی تاقی کردۆتەوە. بەڵام ئەوە کۆمۆنیزم و سیاسەتی کۆمۆنیستی نیە کە ئەم مێژووە و شۆڕشەکان دروست دەکا، بەڵکو ئەوە قۆناغی گەشەی سەرمایەداری و گەشەی خەباتی چینایەتی کرێکارانە کە هەوڵە کۆمۆنیستی و سۆشیالیستیەکان دەخاتە قاڵبێکی مێژووییەوە، کە ئەم هەوڵانە **" ئەگەر لەو چوارچێوە مێژووییەی گەشەی چینی کرێکاردا**

نەبێت ئەوا دەبینین چەند بێ دەسەڵاتە لەگەیشتن بە ئامانجی کۆتایی، بە پێچەوانەشەوە چۆن لە شکان نەهاتووە، ئەگەر لەو چوارچێوە مێژووییەی بزووتنەوەی چینی کرێکاردا بێت". *١

ئەم تێگەیشتنە ماتریالیستیە دوو شتمان بۆ رون دەکاتەوە؛ یەکەم: هەوڵە سیاسیە جۆراوجۆرەکان ناوی چینێک وەرناگرێ بەڵکو ناوی سەردەم و کەسایەتیەکان و حزبەکان و ڕەوتە سیاسیەکان وەردەگرن، بەڵام ئەمانە لەڕاستیدا خۆیان ئەنجام و پاشکۆی گەشەی مێژوویی چینی کرێکارن . هەربۆیە لە پشت ناو و مێژووی مارکس و لینین و مانیفیست و کۆمۆنە و ئۆکتۆبەر و حزبە جۆراوجۆرە کۆمۆنیستیەکانەوە دەبێ ئەو گەشە مێژووییە ببینی کە چینی کرێکار لەو قۆناغە جیاوازانەی گەشەی سەرمایەداریدا پێگەیشتوە و هەوڵە سۆشیالیستەکان بەپێی پیداویستیەکانی خەباتی چینایەتی لەو قۆناغەدا شکڵیان گرتوە. ئێمە بە لێکدانەوەی چوارچیوەی ئەو قۆناغە توانای تێگەیشتمان لەو هەوڵانە هەیە . ناتوانین ئەم هەوڵە کۆمۆنیستیانە بۆ هەموو قۆناغەکان بکەینە قاڵبێک وپێوەر و دۆگمێکی چەقبەستوو و نەگۆڕ، وە بزوتنەوەی کرێکاری بەپێی ئەو قاڵبە مێژوویانە بەش بەش بکەین بەناوی مارکسیەکان ، بەلشەفیەکان ، کۆمۆنارەکان و ترۆتسکیەکان و کۆمۆنیتسە کرێکاریەکان و سۆشیال دیموکراتەکان و هتد..

ئەم جۆرە تێگەیشتنە نامێژووییە کە کۆمۆنیزم و کۆمۆنیستەکان دەخاتە جێگای خەباتی چینایەتی کرێکاران و ئەوان دەکاتە نوێنەری مێژوو و چینەکە، تێگەیشتنێکی باوە کە خۆی بەرئەنجامی پرۆسەی دابڕان و دورکەوتنەوەی بەشێکی زۆر لە ڕۆشنبیران و سیاسیەکانی چینی کرێکارە لە خودی چینەکە و خەباتی چینایەتی و بونی بە گروپی تەبلیغاتی یان حزبی نوێنەرانی چینەکانی تر.

ئەم لێکدانەوە ماتریالیستیە تەواو پیچەوانەی ئەو تێگەیشتنە میتافیزیکیەیە کە مێژووی کۆمۆنیزم وەک مێژووی گروپە جێگیرەکان و ڕوداوەکانیان دەبینێ، وە تەواو جیاوازە لەو داتاشینی جیاوازیانەی ئێستای ناو بزوتنەوەی کۆمۆنیستی کە قاڵبە مێژوویەکانی وەک مارکسیزم و بەلشەفیزم و سەندیکالیزم و ئانارشیزمیان کردۆتە قاڵبی جێگیر و پیرۆز و بەپێی ئەوانە دنیای ئێستا و خەباتی دژی سەرمایەداری چینی کرێکار

لێک دەدەنەوە. ئەمە وەک کاری ڕێگرەکانی سەدەی ناوەڕاست وایە کە بەپێی ئەندازەی تەختەی ئایدیۆلۆژی تایبەت بەخۆیان جەستەی ئەم بزوتنەوەیە ڕێک دەبڕنەوە و ڕێکخراو و حزبی جۆراوجۆری لێ دروست دەکەن. لە کاتێکدا مانیفیست هاواردەکا: **"کۆمۆنیستەکان، حزبێکی جیاواز بەرانبەر باقی حزبەکانی چینی کرێکار پێك ناهێنن. ئەوان، هیچ بەرژەوەندییەکی تایبەتی و جیاواز لە بەرژوەندی کارگەرانیان نییە. ئەوان لە خۆوە هیچ چەشنە شێوازێکی گرووپی ناهێننە کایەوە کە بزووتنەوەی کارگەری پێ بخەنە قاڵبەوە."*٢**

دووەم: هەرکام لەم هەوڵە کۆمۆنیستیانە بەشێکن لە پرۆسەیەکی مێژوویی، کە هیچ کات نابنە خاڵی دەستپێکردن و جیاکردنەوە و کۆتایی مێژووی خەباتی چینایەتی، بەڵکو هەرکامەیان دەوروکاریگەری خۆی لە پرۆسەیەکی مێژوییدا دەنوێنێ ،کە بەردەوام لە گۆڕان و شکت و هەستانەوەدایە. مارکس ئەمە بە خەسڵەتی دیالەکتیکی خەباتی چینایەتی کرێکاران دادەنێ کە پێچەوانەی چینەکانی پیش خۆیەتی. ئەو دەڵێ؛ چینی کرێکار **"ناتوانێ دروشمەکانی لەڕابردوو وەرگرێ بەڵکو تەنیا لە داهاتوو وەریدەگرێ. ئەو ناتوانێ ئەرکەکەی ئەنجام بدا ئەگەر هەموو ڕێزگرتنیکی ئەفساناوی ڕابردوو کۆتایی پێ نەهێنێ. شۆڕشەکانی پێشوو(بورژوایەکان) پێویستیان بە گێڕانەوەی یادەوەریەکانی ڕوداوە مێژوویەکانی جیهان بوو تاکو خۆیان هەڵخەڵەتێنن سەبارەت بە ناوەرۆکی ڕاستەقینەی شۆڕشەکەیان.بەڵام شۆڕشی سەدەی نۆزدە(کرێکاریەکان)لەسەریەتی بۆئەوەی بۆخۆی ناوەرۆکی تایبەتی شۆڕشەکە ڕۆشن بکاتەوە دەبێ لێگەڕێ مردوەکان مردوەکانیان بنێژن..ئەم شۆڕشە پرۆلیتاریانە وەک لە سەدەی نۆزدەدا ڕودەدا،ئەوانە ، بە پێچەوانەوە بەردەوام ڕەخنە لە خۆیان دەگرن، وە لەکاتی بەرەوپیشەوەچوندا بەشێوەیەکی بەردەوام خۆیان دەوەستێنن لە ڕۆشتن، وەجارێکی تر دەگەڕێنەوە بۆ ئەو شوێنەی کە دەستیان کرد بەوەی شتێک بەدەست بهێنن تاکو سەرلەنوێ دەست پێبکەنەوە، وە بەشیوەیەکی بەبێ ڕەحمانە گاڵتە بکەن بە کەموکوڕیە سەرەتاییەکانیان و وە خاڵە لاوازەکانی وە هەموو پوچیەکانی." *٣** ئەمە خەسڵەتی دیالەکتیکی خەباتی چینایەتی کرێکارانە.هەربۆیە ئەنگلس دەڵێ**" بزافی کرێکاری ئەڵمانی وارسی فەلسەفەی کلاسیکی ئەڵمانیە."*٤**

بە پێچەوانەی ئەم میتۆدە دیالەکتیکیەوە ،کە پێویستە هەموو مێژووی سەدەی ١٩ و ٢٠ بداتە بەر ڕەخنەی بێ ڕەحمانە تاکو کەموکوڕیەکان و لاوازیەکانی کۆمۆنە و ئۆکتۆبەر و هۆیەکانی شکستی ئەم شۆڕشانە بکاتە دەرس بۆ شۆڕشەکانی ئەم سەردەمە ، هێشتا دیدی میتافیزیکی و نامێژوویی زاڵ بەسەر بزوتنەوەی کۆمۆنیستیدا ،نەک هەر چینی کرێکار بەپێی قاڵبە فکریەکان پەرت پەرت دەکا، بەڵکو کۆمۆنیزم خۆشی دەکاتە شتێکی جیاواز لە چینی کرێکار و ئەو خەباتەی ئەمڕۆ لە مەیدانەکانی ئازادی لە ئارادایە. بەم شێوەیە هیچ کاتێ ئەو ناکۆکیەی لە فکری خۆیدا بۆ جیاکردنەوەی سنوری کۆمۆنیستی و ناکۆمۆنیستی دروستی کردوە، ناتوانێ چارەسەری کێشەی جیایی کۆمۆنیزمی لە کرێکار پێ بکا. پێی وایە پیویست بە کۆمۆنیزمێکی فکری خالسە و پوختە تا بتوانێ ئەم دوانە پێکەوە گرێ بداتەوە، وەک چۆن پەیڕەوانی ئاینەکان بۆ دەقەکان و ڕەفتاری پێغەمبەرەکانیان دەگەڕێنەوە بۆ ڕزگارکردنی دنیای ئێستا.

ئێمە بۆ تێگەیشتنمان لە مێژووی چینی کرێکار و ئەو گۆڕانکاری و جیاوازیانەی لە خەباتی فکری و سیاسی ئەم چینەدا دروست دەبێ پێویستە سەیری مێژووی بورژوازی وەک چینێکی شۆڕشگێڕ دژ بە سیستەمی دەرەبەگایەتی بکەین. دەبینین بەپێی گۆڕانکاری وگەشەی جێگە و ڕێگەی ئابوری بورژوازی لە سەردەمی ڕینیسانسەوە هەوڵی فکری و سیاسی بەردەوامی چەند سەدەی خایاند تاکو پێکهاتەکانی سیستەمی سیاسی خۆی کامڵ کرد. لە لۆتەریزمەوە دەست بە شەڕ لەگەڵ کەنیسەی کاسولیک دەکا،وەک پێکهاتەیەکی سیستەمی دەرەبەگایەتی، هەروەها لە میکاڤیللیەوە شۆڕش بەسەر فکری سیاسی دەرەبەگایەتی و کڵێسادا دەکا و زانستی سیاسەت لە دنیای واقعیدا دەهێنێتە ئارا و دواتر لەسەر دەستی هەر کام لە جان بۆدان، ئاڵتۆسیۆس،تۆماس هۆبس، جۆن لۆک،مۆنتیسکۆ،ڕۆسۆ،بنتام و ستیوارت میل و دەیان فەیلەسوف و یاساناس و سیاسی و بزوتنەوە سیاسیەکانیەوە ،کاری فکری و تیۆری سەبارەت بە چەمکەکانی سەرەوەری، دەسەڵاتی یاسا، فۆرمی حوکمڕانی، جیاکردنەوەی دەسەڵاتی دینی لە دەسەڵاتی سیاسی، جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکانی یاسادانان و بەڕیوەبردن و دادوەری ودەوڵەت و دەستور و مافەکان فۆرمۆڵەکران و جێکەوتن. ئەم پرۆسەیەی شکڵگرتنی دەوڵەت و دامودەزگاکانی سیستەمی سەرمایەداری لە ئەنجامی چەند سەدە لە ململانێی فکری و سیاسی و سەربازی لە نێو

چینی بورژوازیدا و دژ بە فکر و بیروڕای زاڵی دە رە بە گایە تی ڕویداوە. لەگەڵ پێداویستیەکانی سەپاندن وڕاگرتن و گەشەپێدانی دەسەلاتی ئابوری ئەم چینەدا و کاریگەری خەباتی چینایەتی بەسەریانەوە ،قاڵبی حزب و حکومەت و دەوڵەتی بورژوازی گۆڕانی بەسەرداهاتوە و شکڵی ئێستای پەرلەمانی و حکومەتی جێبەجێکردن و دەزگای دادوەری و سوپا و دەزگای ئاسایش و دەزگا نهێنیەکانی وەرگرتوە و لە ئاستی جیهانی UNوبانکی جیهانی ودەزگای جۆراوجۆری دروستکردوە. حزب و دەوڵەت بۆ چینی کرێکاریش ڕەوتێکی ململانێی فکری و تیۆری و پراتیکی دوو سەدەیەی تێپەڕاندوە. لەهەر دەورەیەکدا چینی کرێکار کۆمەڵێک هەنگاوی بەرەو پێشەوە ناوە و لە خەبات و شۆڕشی بەردەوامیدا ڕاستی و دروستی تیۆریەکان و سیاسەتەکانی تاقیکردۆتەوە و سەلماندونی، یاخود لە شکستەکانیدا ناڕۆشنی و هەڵەکانی خۆی بۆ دەرکەوتوە. ڕەوتێکی مێژوویی ئەم چینە کە لە دوو سەدەدا لە شێوازی ئەنترناسیونال و سەندیکا و شورا و یەکێتیە کرێکاریەکان حزب و شۆڕش و مانگرتن و دەوڵەتدا خۆی نمایش کردوە. ئەمانە هەمویان هەوڵی جۆراوجۆری چینێکن کە لە پێناو کۆتایی هێنان بە کۆیلایەتی بۆ سەرمایەداری دەستی بۆبردوە و لە پرۆسەیەکی مێژوویدایە بۆ خۆ ئامادەکردن وەک بەدیلی ئەم سیستەمە چەوسێنەرە. پێ بەپێی ئەوەی **«چینی کرێکار بەردەوام ژمارەی زیاد دەکات و بە دیسپلین دەبێت، یەکگرتوو دەبێت، ڕێکخراو دەبێت، لە ڕێگای میکانیزمە زۆرەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری خۆیەوە"*٥** ، لە خەباتی چینایەتیدا مەسەلەی نوێ وەک حزب ، ئەنتەرناسیونال، دەوڵەت، شورا و سەندیکا و کەلتور و هتد دێتە پێشەوە.

کۆمۆنیزم لەگەڵ شۆڕشە بورژوازیەکاندا دژی دەرەبەگایەتی وەک بزوتنەوەیەکی ناڕازی کرێکارانی تازە پێگەیشتوو هاتەمەیدان و زۆر بەسادەیی خۆی لەبەرگی بەدیلی سەرمایەداریدا نیشاندا. هەرچۆن بورژوازی چەند سەدەی لە خەباتی فکری و سیاسی و ئابوری ویست تاکو لە کۆتوبەندەکانی فیۆدالی ڕزگاری بوو ، بە هەمان چەشن کرێکارانیش لە هەوڵێکی مێژوویی بەردەوامدان تا خۆیان وەک بەدیلی سەرمایەداری بسەلمێنن. ئەم چینە بە چەندین شۆڕش لە سەدەی نۆزدە و بیستدا مۆری خۆی داوە لە مێژووی تا ئێستای دنیای سەرمایەداری.

ئەم کۆمۆنیزمە بەم تەجروبانەی نیشانداوە لە بواری فکری و سیاسی و کۆمەڵایەتیدا و بوەتە یەکێک لەو بزوتنەوانەی کاریگەری لەسەر پێکهاتەی ئاڵۆز و قەیراناوی سیستەمی سەرمایەداریداهەیە. هەر قۆناغێکی ئەم هەوڵە فکری و سیاسیانە دەبێ وەک ڕەنگدانەوەی دۆخی سیاسی و ئابوری ئەو سەردەمە و پێداویستیەکانی خەباتی ئەو دەروەیە سەیربکرێن نەک وەک قاڵبێک و دۆگمێکی کە مێژووی تیاقەتیس بکرێ.

لە ئێستادا دەبێ کۆمۆنیزم وەڵامی ئەو کێشە و مەسەلانە بداتەوە کە چینی کرێکار لە خەبات و ڕیکخراوبون و شەڕی لەگەڵ بزوتنەوە بورژوازیە نیولیبراڵ و پۆپۆلیست و ناسیونالیستەکانداڕوبەڕوە، نەک شەڕێک کە مارکس لەگەڵ باکۆنین هەیبوە ، یان لینین لەگەڵ کاوتسکی ، یاخود ترۆتسکی لەگەڵ ستالین. هەرچۆن بورژوازی ناڵی بۆچونەکانی هۆبز یان ڕۆسۆ قسەی ئاخری دەوڵەت و دەستور و پەیمانی کۆمەڵایەتیە. بێگومان چینە کۆمەڵایەتیەکان لە شەڕی سیاسی دنیای واقعیدا بەناچاری یان بەپێی بەرژەوەندیەکانی چینەکەیان ئەم یاسا و دەزگایانە دەگۆڕن. هەربۆیە چینی کرێکاریش پێویستی بە بەردەوام گەشەپێدانی گۆڕینی تیڕوانین و ئامڕازەکانی خەباتی هەیە.

تێگەیشتنی ماتریالیستی لە مێژووی چینی کرێکار پێمان دەڵی کە ئەم چینە لەگەڵ دروستبون و گەشەی چینی بورژوازی وشۆڕشی پیشەسازیدا دروست بوە و هەردوو ئەم چینە سیستەمی سەرمایەداریان پێکهێناوە. ناکۆکی چینایەتی نێوان ئەم دوو چینە لەناو جەرگەی شەڕی کۆتایی هێنان بە پاشماوەکانی سیستەمی دەرەبەگایەتیدا بەرەبەرە زەق بوەتەوە و گەیشتۆتە شەڕی نێوان ئەم دوو چینە و لەهەر شەڕێکدا بۆ دیموکراسی و ئازادی زیاتر کە بورژوازی کردویەتی دژی سیستەمی پاشایەتی و فیۆدالی چینی کرێکار بەشداریکردوە وهەوڵیداوە ئەو دەستکەوتانە هەر تاییەت نەبن بە بورژوازی بەڵکو ئەویش وەک لێی بەهرەمەندبێت. چینی کرێکاریش هاوشێوەی بورژوازی سەدەکانی ڕینیسانس و ڕۆشنگەری، ئەویش لە سەدەی ١٩و٢٠دا کۆمەڵێک شۆڕشی کردوە و پرۆسەیەکی دانەبڕاوی لە خەبات و فشار دژ بە سەرمایەداری هەبوە. ئەم چینەش بەپێی جێگەوڕیگای ئابوری و ئاستی گەشەی سەرمایەداری و ئاستی وشیاری و ڕێکخراوبونی کرێکاران تیایدا ئایدیاکانی دنیای کۆمۆنیستی و یەکسان و ئازادی سەریهەڵداوە و توێژی ڕۆشنبیر و فەیلەسوف و

بیریاران و هەڵسوڕاوانی سەر بەم چینەش تەعبیریان لەم خواست و ئامانجانە کردوە. کۆمۆنیزمیش وەک بەشێک لەم هەوڵە ڕۆشنبیری وسیاسیە، پێ بەپێی تەجروبە سیاسی و پراتیکە شۆڕشگێڕانەکانی کرێکاران گەشەی دەرکرد و لە کۆمۆنیزمێکی خەیاڵیەوە گەشتە ئاستی تیۆریەکی سیاسی و ئابوری و فەلسەفی و دواتریش بەشێوەیەکی زانستی لیکدانەوەکانی لەسەرسیستەمی سەرمایەداری و ناکۆکی و قەیرانەکانی و ئامرازەکانی گۆڕانی بە سیستەمێکی کۆمۆنیستی خستەڕوو.

چەمکی حزبی کرێکاری و کۆمۆنیستی لە مێژووی ئەم ململانێ سیاسی و چینایەتیەدا سەریهەڵدا. سەرەتا گروپە کۆمۆنیستیە نهێنیەکان و ڕیکخراوە جەماوەریە ئاشکراکان پێکدەهاتن و دواتر گرنگی ڕیکخستنی یەکپارچە و سەراسەری و جیهانی ئەم چینە هاتە ئارا وئەنتەرناسیونالی یەکەم و حزبە سۆشیال دیموکراتی و کرێکاریەکان لە ئەوروپا وڕوسیاو ئەمریکادا سەریان هەڵدا.
ئەم چەمکە دوو خەسڵەتی سەرەکی هەبوو، کە یەکەمیان باسی حزب باسی ڕێکخستنی سەرجەم چینی کرێکار بوو وە مانای حزبێکی تاییەتی نەبوو لە ناو کرێکاراندا. هەربۆیە لەئەنتەرناسیونالی یەکەم و حزبی سۆشیال دیموکراتی ئەڵمانیادا بۆچون و ڕیبازی سیاسی جیاجیا دەبینین و سەرەڕای ململانێی سیاسی و فکری نێوانیان بەڵام وەک حزبێکی کۆمەڵایەتی وهێزێکی سیاسی ئەم مەیلانە پێکەوە کاردەکەن. مانیفیستی کۆمۆنیستی مارکس و ئەنگلس تەعبیر لەم قۆناغە دەکا کە دەڵێ " کۆمۆنیستەکان حزبێکی جیا لە حزبەکانی چینی کرێکار نین و ئامانجیان کۆکردنەوەی هەموو چینەکە و خستنەڕووی ئامانجی کۆتایی چینەکەیە لە هەموو قۆناغەکانی خەباتیدا" ئەو پێناسەیەیە بۆ حزب کە بنەمای تێگەیشتن لە چەمکی حزبی کرێکاری و کۆمۆنیستی نیشان دەدا.
دووەمیان ؛ ئەم حزب و ڕیکخراوانە لەگەڵ شەڕی چینی کرێکار لەسەر دەسەڵات گرتنی کرێکاران و شۆڕشی سۆشیالیستی بەسەر سەرمایەداریدا تێکەڵاون. وەک تێکەڵاوی ئەنترناسیونالی یەکەم لەگەڵ کۆمۆنەی پاریس و پەیوەندی بەردەوام بە خەباتی سیاسی و ئابوری کرێکارانی ئەوروپاوە، یان حزبە سۆشیال دیموکراتەکان و خەباتی پەرلەمانی و مانگرتن و خۆپیشاندانە کرێکاریەکان و بونی سەدان هەزار ئەندامی کرێکاری لەم حزبانەدا و بەشداری لە شۆڕشی ئۆکتۆبەر و

ڕاپەڕینەکانی ئەڵمانیا و مەجەر و مانگرتنە سەراسەریەکانی ئیتاليا وبەریتانیا و نەرویج و وڵاتانی تر.

لەم ئاستە لە گەشەی بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستی وەک بزوتنەوەیەکی سیاسی وجەماوەری وبەتاییەت لە کۆمۆنەی پاریسەوە چەمکی دەوڵەتیش دەبێتە بەشێکی سەرەکی لەم خەباتە. دواتر لە شەڕی جیهانی یەکەمدا ئەم بزوتنەوەیە دەکەوێتە بەردەم قۆناغێکی تەواو جیاوازەوە و لەبەردەم ئەرکێکی مێژوییدا قەرار دەگرێت. ئەم شەڕە جیهانیە بۆ جیهانی مۆدێرن بەمانای ڕوخانی تەواوی پایەکانی دنیای لیبرالیزم و مافی مرۆڤ و ئازادیەکانی بورژوازیە،کە لەبەرامبەریدا شەپۆلێکی نارەزایەتی شۆڕشگێڕانەی سەریهەڵدا و بزوتنەوەی کرێکاری وکۆمۆنیستی خستە بەردەم ڕوبەڕوبونەوەیەکی مێژوویی لەگەڵ ئەم شەڕە جیهانی وبەربەریەتەی سەرمایەداری و نیشاندانی بەدیل و ڕیگاچارەی کۆمۆنیستی بۆ کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی. هەربۆیە جارێکی تر مەسەلەی شۆڕشی کرێکاری دژ بە دەسەڵاتی بورژوازی وگرتنە دەستی دەسەڵات و دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی کۆمۆنیستی دەبێتە پێویستیەکی ڕۆژ. "دەوڵەت و شۆڕش" ی لینین تەعبیر لەم قۆناغە گەشەکردوەی کۆمۆنیزم و چینی کرێکار دەکا کە دەڵێ" ئامرازەکانی دەوڵەتی بورژوازی دەبێ لەناوببرێ و دەوڵەتێک دروست ببێ کە پشتی بە چەکدارکردنی گشتی و نوێنەرانی ڕاستەوخۆی کرێکاران و جوتیاران ببەستێ". لەم قۆناغەدا ئێمە لەگەڵ دوو مەسەلە دەرگیر دەبین یەکەم؛ جیابونەوەیەک لە نێو بزوتنەوەی کرێکاریدا لەسەر بنەمای تاکتیک لە بەرامبەر شەڕی جیهانی و دەوڵەتی بورژوازیدا. ڕەوتێکی ناسیونالیستی لە نێو بزوتنەوەی کرێکاریدا پشتیوانی لە لایەکی شەڕ دەکەن بەرامبەرلاکەی تر و هاوکاتیش پشتیوانی لە ریفۆرمیزم دەکەن لە بەرامبەر گۆڕینی دەسەڵات بەشێوەی شۆڕشگێڕانە. دووەم ؛لە ڕوسیادا کە زەمینەکانی شۆڕشی کۆمەڵایەتی تیایدا لە سەرەتای سەدەی بیستەوە لەبار دەبێت و ٣ شۆڕشی یەک لە دوای یەک ڕودەدەن و بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستی نمونەیەک لە شۆڕشی سۆشیالیستی و دەوڵەتی کرێکاری نیشان دەدا.

ئەم دەورەیە دەورەیەکی ئاڵۆز و پڕ لە کێشەیە. هەردوو چەمکی حزب و دەوڵەت لەم دەورەیەدا دەکەونە قۆناغی پراتیکێکی کۆمەڵایەتی و گۆڕانێکی سەرتاپاگیری سیاسی و ئابوری کۆمەڵگەی ڕوسی دەگرێتەوە و کاریگەری خۆی بەسەر جیهاندا دادەنێ. سەدەی ٢٠ و تا ئێستاش مۆدیلی حزبی بەلشەفی و دەوڵەتی سۆڤیەتی وەک دوو مۆدیلی نەگۆڕ و پیرۆز سەیردەکرێن و هیچ ڕەخنەیەکی بنچینەیی لەم مۆدیلانە و نیشاندانی بەدیلی بەرامبەریان لە ئارادا نیە. ئەم دیدە میتافیزیکی و نامێژووییە لە حزب و دەوڵەت مەسەلەی سەرمێزی ئەم لێکۆڵینەوەیە. لێرەوە تێڕوانینی ماتریالیستی بۆ دەور و مێژووی چینی کرێکار گرنگی حەیاتی و بنەڕەتی پەیدا دەکا، بویە دەبێ لێکدانەوەی دروست و زانستی بۆ ئەم مێژووە و واقعی ئێستا بکا و وەڵامی ئەو پرسیارانە بداتەوە کە بونەتە گرێ کوێرە لە بەردەم چینی کرێکار و ئایندەی خەباتەکەیدا. تێڕوانین بۆ حزب و دەوڵەت ئەو دوو ئەڵقەیە کە ئێمە لەم لێکدانەوانەدا بەدەستیەوە دەگرین تاکو دەرگابکاتەوە بەڕووی ڕۆشنکردنەوەی گرفت و کێشەکاندا.

لێرەوە دەبێ ئەو ئاڵوگۆڕانەی بەسەر دوو چەمکی حزب و دەوڵەتدا هات بە شیوەیەکی وردتر لێک بدەینەوە تا بزانین چ جیاوازیەکی لەگەڵ بنەما سەرەکی و سادەکانی پێش ئەم دەورەیە و دنیای سەردەمداهەیە؟

١* http://www.asokamal.com/index/?p=1616*

٢* https://www.marxists.org/kurdi/marx/babetekan/marx_1848_manifesti_komonist.pdf

٣* الثامن عشر من برومير لويس بونابرت ل ١٤٣،مارکس انجلس ،مخارات، الدار التقدم

٤* https://www.marxists.org/kurdi/marx/babetekan/marx_1888_feurbax.pdf لودفیگ فیورباخ و کۆتایی فەلسەفەی کلاسیکی ئەڵمانی، ل ٨١، وەرگێڕانی سالار ڕەشید

٥* http://www.asokamal.com/index/?p=1616*

٢

حزب و خەباتی چینایەتی

لەبەشی پێشوودا وتمان کە چینی کرێکار و خەباتی چینایەتی مێژوو دروست دەکا نەک کۆمۆنیزم. کۆمۆنیستەکان ئەو بەشە ڕوناکبیرەیە ،وەک **گرامشی** دەڵێ؛ خۆی **" دەربڕی گەشەی ستراکتۆری چینی کرێکارە"*1** ،کە وەک بەشی ڕوناکبیری ئورگانی ئەو چینە دروست دەبێ و گەشەدەکا. وە لەوێدا ڕەخنەمان لەو بۆچونە میتافیزکیە خستەڕوو کە مێژووی ئەم کۆمۆنیزمە دەکاتە مێژووی کەس و حزب و ڕیکخراوە و ڕەوتە سیاسیەکان و پێچەوانەی واقعیەتی دیالەکتیکی گەشەی چینی کرێکار و خەباتی چینایەتیەکەیەتی، وەک بنەمای دەرکەوتن و سەرکەوتن و شکستەکانی کۆمۆنیزم لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا. ئەم تێگەیشتنە خۆی لە باسی حزبدا بەڕونی نیشان دەدا. هەربۆیە ئیمەش دەکەوینە شیکارێکی هەمەلایەنەی دیدی ئێستا سەبارەت بەم چەمکە و مێژووەکەی و ئەو گۆڕانکاریانەی بەسەریدا هاتوە تا لە ئەنجامدا جێگای واقعی حزب لە جیهانبینی کۆمۆنیستیدا بخەینەڕوو.

حزب وەک دەربڕینێکی موجەرەد و دیاردەیەکی جیابوەوە لەو کۆمۆنیزمە چینایەتیە و چینی کرێکاری لێهاتوە ،کە خودی خۆی لە ئامرازێکەوە بوەتە ئامانج و پیرۆزکراوە. ئەم شت پەرستیە و فیتیشیزمە توشی کۆمۆنیزمی ئەم سەردەمە هاتوە وەک دابڕانی دیالەکتیکی هیگڵە کە بە گەیشتن بەدەوڵەت و مافی بورژوازی گەیشتە کۆتایی مێژوو. هەربۆیە سەرەتا دەبێ چەمکی حزب خۆی لەم دنیای موجەرەد و جیابوەوەی سیاسەت دەرکێشین و بیخەینەوە ناو قاڵبی مێژوویی خۆی تا بیکەینە چەمکێکی واقعی و لەدنیای شەڕی چینایەتیدا ڕۆڵی ڕاستەقینەی دوور لە بتپەرستیەکەی ببینین.

لە سیستەمی سەرمایەداریدا چینی دەسەڵاتدار لە پرۆسەیەکی مێژوویدا شێوازی ڕێکخستنی خۆی بە شێوەی حزبی سیاسی جیاجیا دەباتە پێشەوە ،کە ڕەنگدانەوەی توێژە جیاجیاکانی سەرمایە و شکڵگرتنی قاڵبە فکری و سیاسیە جیاوزەکانە لە پەیوەندی لەگەڵ کێشە ناوخۆییەکانی سیستەمی سەرمایەداریدا.لە بەشێکی زۆری دنیای ئێستادا کە پەرلەمانتایزم بوەتە شێوەی ئیدارەی سیاسی دەسەلاتدارێتی بورژوازی ، ئەم چینە لە دەوری بەرنامەی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی جیاواز بەڵام لەسەر هەمان بنەمای پاراستنی سیستەمی سەرمایەداری حزبی جیاجیا یان دژ بەیەکی هەیە کە لە پێشبڕکێدان بۆ بەدەستەوەگرتنی ئیدارەی حکومەت و دەوڵەت.ئەمە خۆی بەشێک لە پرۆسەی دەوڵەت دروستکردنە کە بورژوازی بۆ سەنترالیزەکردنەوەی بازاڕ و ناوچەکان و دروستکردنی شارە گەورەکان ودامودەزگاکانی بەڕیوەبردن و سەرکوت و وەڵامدانەوەی پیویستیەکانی گەشەی سەرمایە دەستی بۆبرد و جێگای سیستەمی دەرەبەگایەتی پێ گرتەوە کە لەسەر بنەمای لادێ و دەسەڵاتە فیدراله پەرژوبڵاوەکان دامەزرابون.

لای چینی کرێکاریش چەمک و دیاردەی حزب پێبەپێی گەشەی ژمارە و جێگاو ڕیگای ئە م چینە لە ئابوری سەرمایەداری و هەروەها بەرئەنجامی تاقیکردنەوە شۆڕشگێریەکانی چینی کرێکار گەشەی کردوە. سەرەتا بزوتنەوە "خۆڕسک" و ئامانجە خەیاڵیەکانی ئەم چینە لە ئەوروپادا سەرهەڵدەدا. لە ژاکوبینەکانی شۆڕشی فەرەنسەوە تا چارتیەکانی بەریتانیا و شۆڕشەکانی ناوەڕاستی سەدەی نۆزدە لە ئەوروپادا،کۆمۆنیزم وەک توخمێکی مێژوویی خەباتی چیانیەتی سەرهەڵدەدا نەک وەک تیۆریەکی چەند کەسێکی چاکخوازی لە چەشنی ئۆوین و پرودون و مارکس. لە نێو ئەو توخمە خۆڕسکانەی چینی کرێکاردا هەمیشە وشیاریەکی چینایەتی هەیە کە دەربڕینێکە لە بەرژەوەندیەکی مادی و چینایەتی. کۆمۆنیزم لە هەناوی ئەو پرۆسە خۆڕسکانەوە گەشەی کردوە و ئەو وشیاریە چیانیەتیەی ڕۆشنترکردۆتەوە و بەرگێکی زانستی خستۆتە جێگای خواستە خەیاڵیەکانی ئەو چینە. حزب و ڕێکخراوبونی کرێکاران بەرهەمی ئەو پرۆسە وشیارانە بوە کە ئەم چینە لە قۆناغی جیاجیادا بەشێوەی جیاجیا خۆی وەک چینێک تیایدا نمایش کردوە. هەربۆیە حزب قاڵبێکە کە چین

دروستی دەکا نەک حزب چین و خەباتی چینایەتی دروست بکا. حزب قۆناغێکە لە خەباتی ڕێکخراو کە وشیاربونەوەی چینێک لە خۆی نیشان دەدا، نەک وشیاریەک بێت کە چینێک و خەباتی چینایەتی دروست بکا. کاتێ کە خواستی کۆلیکتیڤ و هاوبەشی کرێکاران گەیشتە ڕادەی شۆڕش دژی بورژوازی و سیستەمی سەرمایەداری، ئەوکات کۆمۆنیزم بوە تیۆریەکی شۆڕشگێڕانە کە تەعبیری لە پێویستی وچۆنیەتی ئەو گۆڕینەکرد. مانیفیست و ئەنتەرناسیونالی یەکەم دەرخەری ئەو واقعیەتەن کە چینێک لە مەیدانی خەباتی سیاسیدایە کە فۆرمێکی کۆنکریت و بەرجەستەی وەرگرتوە.وەک گرامشی دەڵێ **"مێژوو ئەم ئۆرگانیزمەی پێشکەش کردوە، ئەمە حزبی سیاسیە، کە تۆوی سەرەتای ئەو خواستە هاوبەشە بەرەو جیهانی بون و گشتی بون دەچێ."*2.**

لێرەدا دەبێت لەسەر خاڵێک ڕاوەستین ئەویش پاشکۆبونی حزبە بۆ خەباتی چینایەتی. ئەگەر حزب بەرهەمی گەشەی ئەو خەباتەی کرێکاران بێت، کەواتە یاساکانی حوکم بەسەر گەشە و مانەوە و ئایندەی حزبدا دەدەن هەمان یاساکانی خەباتی چینایەتیە. ئەم هاوکێشەیە پێمان دەڵێ کە حزب بەشێک لە پرۆسەیەکی کۆمەڵایەتیە کە لەژێرکاریگەری ئەو هێزەدایە کە ئەم پرۆسەیە دەجوڵێنێ. ئەم هێزە ئەگەر سەرەتا بچوک و پەرژوبڵاو و بێ بەرنامە و بێ تەجروبە بێت حزبیش بەهەمان شێوە دەبێ.بەڵام کاتێک بەشە ئۆرگانیکەکانی حزب واتە **سێ پێکهێنەرەکەی حزب؛یەکەم، جەماوەرێکی کرێکاری بە دیسپلین و ڕێکخراو و،دووەم، ڕۆشنبیرانێکی سیاسی کە توانای یەکگرتوکردنی ئەم هێزەیان هەیە و سێهەم ئەو ئامڕازانەی کە ئەم دووبەشەی سەرەوە لێک هەڵدەپێکێ،** ئەوا قۆناغی گواستنەوەی خەباتی چینایەتی بۆ ئاستی باڵا واتە دەستبردن بۆ دەسەڵات دەست پێ دەکا.

ئەم گەشە و کامڵبونە لە پرۆسەیەکی مێژوویدا دەست پێدەکا کە زەمینە مادی و کۆمەڵایەتیەکانی خەباتی چینی کرێکار لە دژی سەرمایەداری خەملیوە.بۆ نمونە لە فەرەنسە دوودەیە لە خەباتی چینایەتی و شەڕی چینایەتی لە شۆڕشی ١٨٤٨وەتا١٨٧٠ ئاکامەکەی دەگاتە کۆمۆنەی پاریس. لێرەدا وشیاری کۆمۆنیستی نەک بەمانای حزبێکی دیاریکراو

بەڵکو بەمانای کارێکی جەماوەری کرێکاران دروست دەبێ سەبارەت بەوەی ئامانجی خەباتی سیاسی و چینایەتی کرێکاران گرتنەدەستی دەسەڵاتە. ئەمە یەکەم جارە کە کرێکاران هێزی سیاسی خۆیان تا ئاستی هەژمونی بەسەر کۆمەڵگەدا بەرزدەکەنەوە و لێرەوە شەخسیەتی دەوڵەت و حکومەتی کرێکاری کۆمۆن دەبێتە سیمای داهاتوی حزبی کرێکاری. لێرەوە تیۆری یان جیهانبینی کۆمۆنیستی ، بەتایبەت لای مارکس و ئەنگلس،سەبارەت بە دەوڵەت و کۆمەڵگەی کۆمۆنیستی ڕۆشنتر دەبێتەوە.

ئەگەر لە مانیفیستدا حزب مانای چینی کریکاری ڕێکخراو بوو کە دەبێت وەک دەسەڵات خۆی ڕێکبخا، لەدوای تاقیکردنەوەی کۆمۆنەوە حزب مانای چینێکە لە شۆڕشێکی بەردەوامدا نەک تەنیا بۆ جێگۆڕکێ لەگەڵ حزبی بورژوازیدا لەسەر کورسی دەسەڵات بەڵکو بۆ لەناوبردنی هەموو دامودەزگای دەوڵەتی بورژوازی و خودی دەوڵەتیش. ئەمە مانای حزب دەگۆڕێ و گەشەی پێدەدا و ئاسۆ و ڕوانگەی خەباتی چینایەتی لە خەباتێکی ئابوری و داواکاری دیموکراتی و ئابوریەوە دەبێتە خەباتێکی سیاسی ڕیکخراو کە دەیەوێ شۆڕش بەسەر سیستەمی سەرمایەداریدا بکا. لێرەوە تیۆری مارکس دەبێتە دەربڕینێکی کامڵتری کۆمۆنیزم لەچاو تیۆریە سۆشیالیستیەکانی پرۆدۆن و بلانکی و لاسال و ئەوانیتر.بەڵام ئەوە تیۆری مارکس نیە کە ئایندەی خەباتی چینایەتی دیاریدەکا و وشیاری چینایەتی لەقاڵبی حزبیدا دەخاتەڕوو، بەڵکو ئەو ململانێ سیاسی و ڕۆشنبیریەیە کە لەئاستی چینی کرێکار و لە مەیدانەکانی خەباتی ڕۆژانە و هەمەلایەنەدایە کە بڕیاردەدا لەسەر چۆنیەتی بەرنامە و تاکتیک و تێگەیشتنەکان لەسەر حزب و ئامڕازەکانی خەبات و ئایندەکەی بەرەو کوێ دەڕوا.

پێداگری مارکس و ئەنگلس لەسەر ئەوەی حزب واتە هەموو چینی کرێکاری سیاسی و ڕێکخراو نەک حزبی گروپێکی جیاواز و نەک تەنیا حزبی کۆمۆنیستەکان ، جیاوازی لە تێگەیشتنی لینین هەیە لەسەر حزبێک کە تەنیا کۆمۆنیستەکان دەگرێتەخۆ و جەخت لەسەر بەرنامە و تاکتیکی سیاسی وەک خاڵی جیاکەرەوە لە نێو بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستیدا دەکاتەوە. ئەمە بەرهەمی مێژوویەک لە خەباتی چینایەتی بوە

لە ئاستی ڕۆژئاوا و ڕوسیادا، وەک لە خوارەوە ڕۆشنی دەکەینەوە.

لەدوای کۆمۆنەوە کە ئێمە شاهیدی گۆڕانکاری گەورەین لە خەباتی چینایەتیدا،دروستبونی ئەنتەرناسیونالی دوەم و گەشەی حزبە کرێکاریەکانین لە ئەوروپا و ڕوسیا و ئەمریکا پاشکۆی ئەو گۆڕانکاریانەن . لەم قۆناغەدا دوو مەسەلە خۆی بەسەر تێگەیشتنەکان و بەرنامەکانی ئەم کۆمۆنیزمەدا زاڵ دەکا. یەکەمیان حزبی کرێکاری بۆئەوەی لەمەیدانی سیاسیدا بتوانێ هێزێکی جەماوەری کۆبکاتەوە و خەبات بۆ بەدەستهێنانی مافەکانی چینی کرێکار بکا پێویستە بەئاشکرا کاربکا و لە چوارچێوەی دیموکراسی پەرلەمانیدا هەوڵی بەدەستهێنانی دەسەڵات بدا.دووەمیان کە زیاتر لەژێرکاریگەری هەلومەرجی شۆڕشگێڕانەدایە کە لە ڕوسیادا هەیە و لەگەڵ دەستپێکردنی شەڕی جیهانی یەکەمدا کاریگەری لەسەر هەموو ئەوروپا دادەنێ، حزبی کرێکاری بۆ گرتنەدەستی دەسەڵاتی سیاسی لەڕێگای شۆڕشەوە پێویستە دەرس لە کۆمۆنەی پاریس وەرگرێ و بورژوازی چەک بکا و دەوڵەتی حزبی خۆی دروست بکا.لەم تەجروبەی ڕوسیادا پێوەری حزبی کرێکاری و کۆمۆنیستی بەپێی ئەم ئامادەییەی بۆ شۆڕشکردن دیاری دەکرێ و حزب بە نوێنەری چینی کرێکار دادەنرێ و دیفاع لەوەدەکرێ کە دەسەلاتی حزبی دەخرێتە جێگای دەسەڵاتی چینی کرێکارەوە.

ئەم ڕەوەندە لەئاکامدا دوو جۆر لە حزبی سیاسی دروست دەکا. حزبی سۆشیال دیموکراتەکان کە لەگەڵ یەکێتیە کرێکاریەکان شیوەی ڕیکخستنی جەماوەری و پیشەیی و بەرنامەی ریفۆرم و لیستی پەرلەمانی دروست دەکەن و دەبنە بەشێک لە سیستەمی سیاسی دەوڵەتانی ئەوروپای ڕۆژئاوا.حزبی بەلشەفی ڕوسیش بەپێی هەلومەرجی سەرکوتی ڕوسیا شێوازی جۆراوجۆری ڕێکخستنی نهێنی حزبی پیشەیی و ئاشکرای سەندیکای جەماوەری و لیستی پەرلەمانی دەبێ و خاوەن بەرنامە و مەیلێکی شۆڕشگێڕانەیە کە ڕەنگدانەوەی دۆخی شۆڕشگێڕانەی ڕوسیایە کە دەیەوێ سیستەمی سیاسی قەیسەری بگۆڕێ و سوشیالیزم وەک بەدیلی سەرمایەداری دامەزرێنێ. بەڵام لەئاکامدا حزبی بیرۆکراتی و دەسەڵاتی تاک حزبی و قەدەغەکردنی فراکسیۆن و حزبی سیاسی جیاوازی لێ دەکەوێتەوە.

لە بەرامبەر شیوازی سوشیال دیموکراتی ڕێکخستنی حزبی و جەماوەریدا ،کە ناوەرۆکێکی ریفۆرمیستانە و قاڵبێکی بیرۆکراتیانە وەردەگرێ، ڕەخنەگریەکی شۆڕشگێڕانە و بەدیلی دیموکراسی ڕاستەوخۆی جەماوەری سەرهەڵدەدا و ڕۆزالوکسمبورگ زۆرێک لە کەسایەتیە پێشڕەوەکانی تریش دەوری گرنگ دەبینن. کتێبی **"دەربارەی بیرۆکراسی"*3 ئارنست ماندل** تێگەیشتنێکی رونمان سەبارەت بە مێژووی ئەم بیرۆکراتیزمە دەداتێ کە لەم لێکۆڵینەوەدا بەکاری دێنین.

هاوکات ڕەوتێکی ڕەخنەگرانە لە شەڕی جیهانی یەکەمدا بەرامبەر بە سیاسەتی ناسیونالیستی حزبە سەرەکیەکانی ئەنتەرناسیونالی دوەم دێتەدەنگ و لینین لە پێشڕەوانی ئەم ڕەوتە شۆڕشگێڕانەیە. ئەم مەسەلە تاکتیکیەش دەبێتە یەکێکی تر لە کێشە و ململانێ ناوخۆییەکانی بزوتنەوەی کۆمۆنیستی.

هەروەها لە ئەنجامی سەرکەوتنی شۆڕش دژی قەیسەریەت لە ڕوسیەدا خەباتی چینایەتی بە خێرایی گەشەدەکا و کاریگەری لەسەر مەسەلەکانی ئەوڕۆژانەی خەباتی سیاسی و شۆڕش دژی سەرمایەداری دادەنێ . ئەم خەباتە چینایەتیە ئاڵوگۆڕ لە حزبی سۆشیال دیموکراتەکانی ڕوسیەشدا دروست دەکا.

جارێکی تر لە دوای کۆمۆنەوە بزوتنەوەی کۆمۆنیستی دەکەوێتەوە بەردەم تاقیکردنەوەی پەیداکردنی هەژمونی خۆی بەسەر کۆمەڵگەدا و دەبێت وەک بەدیلی دەسەڵاتی سیاسی بورژوازی هێزی خۆی نیشان بدا. ئەمە دابڕانێک دروست دەکا لە چاو شێوازی سۆشیال دیموکراتی باوی ئەو سەردەمە، کە لەڕێگەی خەباتی پەرلەمانی و مانەوە لە چوارچیوەی سیستەمی سەرمایەداریدا بە شوێن گۆڕانکاریەوەیە. حزبی بەلشەفی دەبێتە شەخسیەتی دەوڵەت و خواستی کۆلێکتیڤی سۆشیالیستی چینی کرێکار بەدەوری بەدیلی بەلشەفی دەسەڵاتدا شکڵ دەگرێ. بەڵام لەناو حزبی بەلشەفی لەلایەن فراکسیۆنی ئۆپۆزسیۆنی کرێکاری و لەوانە کۆلۆنتای و لە دەرەوەی حزبیشدا لەلایەن ڕۆزالوکسمبورگەوە ئەو هەڵوێست و سیاسەتانەی لینین دەکەوێتە بەر ڕەخنە کە حزب و دەوڵەتی

سۆڤێتی شیوازی حزبی بیرۆکراتی و دەسەڵاتی تاک حزبی و قەدەغەکردنی فراکسیۆن و حزبی سیاسی جیاواز دەگرێتەخۆ . لە شەخسیەتی دەوڵەتی سۆڤیەتدا دەبێ بەدوای تێگەیشتن و جیهانبینی لینیندا بگەڕێین لەسەر حزب و دەوری حزب لە کۆمەڵگەی کۆمۆنیستیدا.

ئەگەر لە سەردەمی مارکسدا هێشتا چینی کرێکار لە تاقیکردنەوەی سەرەتایی خۆیدایە و مانیفیستی کۆمۆنیست بەشێوەیەکی سەرەتایی باس لە ڕیکخراوکردنی کرێکاران دەکا بۆ چینێکی دەسەڵاتدار کە کۆمەڵێک ریفۆرم دەکا، بەڵام لە تەجروبەی کۆمۆنی پاریسدا دەردەکەوێ کە ئەم سیستەم و جیهانە کۆمۆنیستیەی کرێکاران تا چ ڕادەیەک خواستێکی ناڕونە و چۆن ئامڕاز و هەنگاوی تر پێویستە بۆ بەدیهێنانی کۆمەڵگەی کۆمۆنیستی ؟

لینین بەپێی ڕاسپاردەکانی مارکس لەسەر کۆمۆنەی پاریس کار لەسەر دەوڵەتی کرێکاری دەکا کە دەبێ بورژوازی چەک بکرێ و چەکدارکردنی گشتی و کرێی نوێنەرانی دەوڵەت لە کرێکارێکی شارەزا زیاتر نەبێ و شوراکان لە جێگای پەرلەمان دادەنێ، ئەم هەنگاوانە بەرەو پێشەوە چونن لە دید و ستراکتۆری حزبدا وەک شەخسیەتی دەوڵەت ،بەڵام وەک لەدوای سەدەیەک ئێستا دەبینین هێشتا ئامانج و هەنگاوەکانی حزبێکی کرێکاری و کۆمۆنیستی وەک بەلشەفیەکان چەندە ناکامڵ و ناڕۆشنن و ئاکامەکانی چەند ناکۆکە لەگەڵ پێویستیەکانی ڕزگاری سیاسی و ئابوری چینی کرێکار لەدەست سیستەمی سەرمایەداری!
پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە ئایا ڕەخنەگرتن و جیابونەوەی بەلشەفیزم لە ڕەوتە سۆشیال دیموکراتیە ریفۆرمیستیەکانی ناو بزوتنەوەی کرێکاری بۆچی بەرەو دروستکردنی مۆدێلی حزبێکی بیرۆکراتی و دەوڵەتی بیرۆکراتی هەنگاوی نا؟ ئایا ئەم مۆدێلە چ کاریگەریەکی لەسەر هەموو شیوازەکانی حزب هەبووە لەسەدەی بیستدا و چۆن دروستبونی حزب بەپێی هەمان بەرنامە و لایەنگری لە دەوڵەتێک جێگای کۆنسێپتی یەکگرتوکردنی چینی کرێکاری لە حزبێکدا گرتوتەوە؟ ئەم پرۆسەیە دەوری چی بوە لەسەر جیابونەوەی ڕۆشنبیرانی کۆمۆنیست و بزوتنەوەی کۆمۆنیستی لە کرێکاران؟ چۆن تێگەیشتن لەسەر خەباتی چینایەتی و حزبی چینی کرێکار گۆڕاوە بە حزبی نوێنەری چینی

كرێكار و نوخبەیەک كە لەجێگای چینی كرێكار مێژوو بۆ چینی كرێكار دروست دەكەن؟ بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارانە و زۆری تریش دەبێ لێكۆڵینەوە لەم مۆدێلە حزبیە بكەین.

ئەگەر كۆمۆنەی پاریس لەسەر دەستی دوژمنانی چینی كرێكار توشی شكست هات ، بەڵام شۆڕشی ئۆكتۆبەر لەسەر دەستی حزبی كرێكاری و كۆمۆنیستی توشی شكست هات. بەڵام ئەم شكستانە پێمان دەڵێن كە خەباتی چینایەتی كرێكاران لەم دەورانەدا ڕوبەڕوی كێشە و گرفتی وا بونەتەوە كە ئەم چینە هێشتا ئامادەیی فكری و سیاسی و ڕێكخراوەیی پێویستی نەبوە بۆ زاڵ بون بەسەریدا. ئەمەش وامان لێدەكا كە لەجیاتی پیرۆزكردنی ئەو ڕابردوە خەریكی لێكدانەوەی زانستی بین لەو كەموكوڕیانە و لەناو دڵی ئەو خەباتە چینایەتی و ئامڕازەكانی ئەو خەباتەدا بەدوای هۆكارەكانی شكستی ئەم شۆڕشانەدا بگەڕێین.

هەرچەندە كە مەسەلەی حزب و دەوڵەت دووڕوی یەک دیاردەن، یان یەک دیاردەن لەدوو ئاستی جیاوازدا. بەڵام بۆ ئەنجامدانی شیكاری دیاردەی كۆمۆنیزم دەبێ ئەم دوو ئۆرگانەی ئەم جەستەیە جیاجیا باس بكەین. لەم بەشەدا ئێمە جەخت لەسەر مەسەلەی حزب و مۆدیلی حزبی دەكەینەوە ،كە ئایا حزب چ كاریگەریەكی لەسەر سەركەوتن و شكستی شۆڕش هەیە و لەمەش گرنگتر چ مۆدیلێک لە سیستەمی سیاسی و كۆمەڵایەتی و ئابوری نیشان دەدا و لە سیاسەت و پراتیكی حزبدا چۆن دنیای ئازاد و هەرەوەزی ئینسانی ڕەنگدەداتەوە؟

ئێمە دوای ئەم شیكردنەوەیە لەسەر پەیوەندی حزب و خەباتی چینایەتی و پرۆسە و مێژووی حزبیەت لە كۆمۆنیزمدا، لەبەشی داهاتودا دەچینە سەر خودی حزب وەک بەشێكی ئۆرگانی چین. تێگەیشتن لە كۆنسێپتی حزب و پەیوەندی لەگەڵ چین و دەوڵەت و بەرنامە و سیاسەتدا.

1* Gramsci, Prison Notebooks, Problems of History and Culture,P5

2* Gramsci, Prison Notebooks, The Modern Prince, P129

3* https://www.marxists.org/…/archive/mandel/works/1973…/boorok

٣

بۆچی لای کرێکار حزب میتافۆرە؟

حزبی کرێکاری لە میتافۆرێکی ئەفسانەیی دەچێ بۆ ڕۆژگاری ئەمڕۆی سەرمایەداری. چینی کرێکار دەیەوێ خۆی و کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی لە سیستەمێک ڕزگاربکا کە لەسەر بنەمای چەوسانەوەی چینایەتی دامەزراوە. بەڵام ئەم چینە بۆ ئەوەی ئەم کارەبکا دەبێ ئامرازەکانی خەباتی لەسەر شێوەی دەزگاکانی کۆمەڵگەی چینایەتی دروست بکا. دروستکردنی حزبی کرێکاران و دروستکردنی دەوڵەتی کرێکاری خۆیان پێچەوانەی ئامانجی سڕینەوەی کۆمەڵگە و دامودەزگای چینایەتین، هەربۆیە لەڕاستیدا حزبی کرێکاری و حکومەتی کرێکاری ئامانجی کریکاران نین و ئەمانە پیرۆزیەکانی ئەم چینە نیە و مانای واقعی خۆیان نابەخشن. حزب و دەوڵەتی کرێکاری میتافۆریکن(مەجازی) لە حزب و دەوڵەتی بورژوازی ،کە مانا و ناوەرۆکی جیاوازیان هەیە لەوەی کە لە ڕوناکبیری و کەلتوری کۆمەڵگەی بورژوازیدا ڕەواجی هەیە. لێرەدا هەوڵدەدەین جیاوازیەکانی نێوان حزبی کرێکاری و حزبی بورژوازی و پەیوەندی حزب و چین لە ڕوانگەی چینی کرێکارەوە باس بکەین.

ئێمە بۆ سادەکردنەوەی باسەکە لەسەرەتادا ئەم حزبە لە پرۆسە مێژوویەکەی دەردەهێنین کە لە خەباتی چینایەتیدا چ ئاڵوگۆڕیکی بەسەردێت و لەبەشی دواتردا باسی ئەو نمونە مێژوویانە دەکەین ، وە لێرەدا بەشیوەیەکی گشتی دیدگا و جیهانبینی کۆمۆنیستی بۆ حزب دەخەینەڕوو.

لەبەشەکانی پێشودا باسمان لەوەکرد کە کۆمۆنیزم و حزب پاشکۆی خەباتی چینایەتی کرێکارن. پەیوەندی نێوان حزب و چینی کرێکاریش لە نێودڵی ئەم خەباتەدا شکڵ دەگرێ. دیدگا و جیهانبینی کۆمۆنیستی بۆ ئەم

پەیوەندیە لە ڕیگەی بەشداری کۆمۆنیستەکان لە خەباتێکی ڕۆژانە و بەردەوامی ئەم چینەدا و هەوڵی بۆ شۆڕش و گرتنە دەستی دەسەڵات و گۆڕینی سیستەمی سەرمایەداریدا ساغ دەبێتەوە و هەژمونی پەیدادەکا.

بەڵام جیاوازی هەیە لەنێوان چۆنیەتی و ڕیگەی هەژمونی پەیداکردنی دیدگای کۆمۆنیستی و حزبێکی کۆمۆنیستی لە نێو چینی کرێکاردا لەچاو هەژمونی پەیداکردنی دیدگا و حزبێکی بورژوازی لە نێو چینی بورژوازی و لە کۆمەڵگەدا. هەربۆیە زانست و سونەت و یاساکانی کاری حزبی بورژوازی جیاوازە لەو یاسا و ڕێسایانەی لەکاری حزبی کۆمۆنیستدا کاردەکا.

شێوازی بەهەمهێنانی سەرمایەداری لەسەربونی چینی کریکار رادەوەستێ و سەرمایە لەسەر بەدەستهێنانی زێدەبایی لە هێزی کاری ئەوانەوە توانای مانەوەی هەیە. هەروەها بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی سەرمایە شێوازی ڕێکخراوێکی کۆمەڵایەتی دەدا بەم چینە کە کرێکاران بەهۆی ئەم جێگاوڕیگایە وە توانای شۆڕشی کۆمەڵایەتیان هەیە. تایبەتمەندی ئەم شۆڕشەی کرێکارانیش لەوەدایە کە بۆ یەکەم جار لە مێژوودا چینێک کە زۆرینەی کۆمەڵگەیە موڵکایەتی هەرەوەزی دەکاتەوە ، بەپێچەوانەی شۆڕشی چینە کەمایەتیەکانی تری وەک دەرەبەگ و بورژواکان کە موڵکایەتی تایبەتیان لەدەستێکەوە دەدایە دەستەکەی تری کەمایەتیەکی کۆمەڵگە. ئەم موڵکایەتیە هەرەوەزیەی کرێکاران سەرجەم پەیوەندیە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکان و خودی سروشتی مرۆڤیش دەگۆڕێت . **گرامشی دەڵێ" بنەمایەک کە مارکس پێشکەشی زانستی سیاسی و زانستی مێژووی کردوە ئەوەیە کە نیشانی دەدا "سروشتی مرۆڤ"ی دابڕاو و ئەبستراکت و جێگیر و نەگۆڕ نیە، بەڵکو سروشتی مرۆڤ خۆی گشتگیری ئەو چارەنوس و دیتێرمینە مێژووییەیە کە پەیوەندیە کۆمەڵاتیەکان هەیانە". چینی کرێکار لە ڕیگەی گۆڕینی پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریەوە واتە لە**

ڕیگەی کۆتایی هێنان بە موڵکایەتی تایبەتی سەرمایەدارانەوە، سروشتی چینایەتی مرۆڤ دەگۆڕێ. " ئەمە تێگەیشتنە لە" زانستی سیاسەت، بە هەردوو شێوەی ناوەرۆکی کۆنکرێتی و فۆرمۆلەی لۆجیکی، جەختکردنەوەیە لەسەر ئەوەی سیاسەت دەبێ وەک گەشەیەکی ئۆرگانیکی ببینرێ ."1*

ئەم گەشە ئۆرگانیکەی سیاسەت لای چینی کرێکار ،واتە دروستبونی وشیاری چینایەتی کرێکاران بەدەوری مێژوویی خۆیان، لە پرۆسەیەکی مێژوویی خەباتی چینایەتیدا دروست دەبێ و لەسەرەتادا لای گروپی ڕۆشنبیرانی چینی کرێکار دەچێتە قاڵبی تیۆریەوە و دواتر لە خەباتی ڕۆژانە وئابوری پەرژوبڵاوەوە دەبێتە جوڵانەوەیەکی جەماوەری و ڕێکخراو و خواستی کۆلێکتیڤی سۆشیالیستی چینەکە دروست دەبێ و لە حزبدا فۆرمێکی کۆنکرێت وەردەگرێ.

حزب لای چینی کرێکار وەک وتمان بەرهەمی پرۆسەیەک لە خەباتی چینایەتی بوە. سەرەتا ئەم چینە لە حزبدا بەدوای دروستکردنی ئەو ئامرازەوەیە کە سەرجەم هێزی ئەم چینە یەککگرتوو بکات . هەروەک لە سەدەی ١٩ەوە دروشمی**"هێزی چینی کرێکار لە ڕیکخرابونیدایە"** بوەتە وشیاریەکی گشتی و بەرامبەر بە چینی بورژوازی ڕیکخراو لە دەزگای دەوڵەتی و سیاسی و ئابوری جیاوازدا ،کرێکارانیش خۆیان لە یەکێتی و سەندیکای کرێکاری و حزب و دەستەی جیاوازدا ڕیک خستوە. حزب لەم سەردەمەدا مانای ڕێکخراوێک کە چینێک ڕیک بخا نەک گروپێکی تایبەت و کەسانی سەر بە بەرنامەیەکی تایبەت. نمونەی ئەنتەرناسیونالی یەکەم ئەم واقعیەتە نیشان دەدا.

فەلسەفەی پشتی ئەوەی حزب بریتی نەبێ تەنیا لە بەشێک و بەرنامەیەک ، بریتی بوە لەوەی کە شۆڕشی کۆمەڵایەتی گروپێک نایکا بەڵکو بەرئەنجامی ئامادەیی چینێکە بۆ گۆڕینی سیستەمی سەرمایەداری بە

سیستەمی کۆمۆنیستی. حزب دەبێ لەلایەن چینی کرێکارەوە بوبێتە ئەو ئامرازە کە دەتوانێ ئەم کارەی پێ ئەنجام بدا، واتە بتوانێ بورژوازی و دەوڵەتەکەی لەسەر کارلابەرێت و موڵکایەتی لەسەرمایەداران بسەنێتەوە و سیستەمی موڵکایەتی هەرەوەزی و دەسەڵاتی شورایی کە لە خوارەوە دامەزراوە بخاتە جێگای دەزگای بیرۆکراتی دەوڵەت کە لەسەرەوە سەپێنراوە. کەواتە حزب دەبێ نەک تاڕادەیەکی پێویست ڕەزامەندی چینی کرێکاری لەپشت سەر بێت بەڵکو دەبێ بەشی چالاک و سیاسی ئەم چینەی یەکگرتوو کردبێ و لە حزبدا و لە ڕیکخراوە جەماوەریەکاندا ڕێکی خستبێ. هەر جۆرە سیکتاریزم و جیاکردنەوەیەکی ناو کرێکاران بەناوی کۆمۆنیستەکان ، سەندیکالیستەکان ، ئانارکیستەکان و هتد دەبێ وەک ڕێگریەک و کێشەیەکی شۆڕشی کۆمەڵایەتی سەیربکرێ کە دەبێ چارەسەربکرێ نەک گروپێک لەمانە بەناوی چینی کرێکارەوە خۆیان بە نوێنەری چینی کرێکار و باقیەکەی بە دوژمنانی چینی کرێکار لەقەڵەم بدەن و بەم شێوەیە ببنە مایەی تێکدانی ئامانجی سەرەکی ،کە ڕیکخراوکردنی چینی کرێکارە تا بتوانێ شۆڕش بکا و دەسەڵات بگرێ و کۆمەڵگەیەکی نوێی بێ چین و چەوسانەوە دروست بکا.

لێرەوە مانای ئەندامەتی لەحزبدا دەگۆڕێ و هەموو کریکارێک دەتوانێ و پێویستە لە حزبی خۆیدا ڕیکخراو و ئازاد بێت. دیسپلینی حزبی بریتی نیە لە پابەندبونی خوارەوە بەسەرەوە لەم ڕیکخراوەدا بەڵکو بریتیە لە توانای خوارەوە بۆ گەیشتن بەو ئاستەی کە بڕیارەکانی سەرەوە بە بڕیاری خۆی بزانێ و توانای گۆڕینی ئەم بڕیارانەی هەبێ ئەگەر لەگەڵ خواستەکانی ئەم چینەدا نەهاتەوە. **"سەنترالیزم لە بزوتنەوەی کرێکاریدا "مانای جێگیرکردنی بەردەوامیە لە ڕیکخراوکردنی بزوتنەوە ڕاستەقینەکەدا ، وەک یەک بونی ئەو هێزەی خوارەوەیە لەگەڵ بڕیارەکان کە لە سەرەوەیە، بەشداری بەردەوامی ئەو توخمانەیە کە لە خوار پلەدارەکانەوە دێن و بەرزکردنەوەی ئەم توخمانەی خوارەوەیە لە چوارچیوەی دەزگای لیدەرشیپی کە زەمانەتی بەردەوامی و**

کۆکردنەوەی ڕیکوپێکی تەجروبەکان دەکا". ئەمە نمونەی "ڕۆحی دەوڵەت"ی کاتی کرێکارانە کە لە حزبی کرێکاریدا خۆی وەکو ئەنتی تێزی حزبی بیرۆکراتی بورژوازی نیشان دەدا ، پێمان دەڵێ کە چۆن چینی کرێکار لە ئێستاوە لە قوتابخانەی حزبدا خۆی ڕادەهێنێ لەسەر دژایەتی بیرۆکراتی "فەرمانبەرانی دەوڵەت" و هەڵوەشانەوەی حزب ودەوڵەت و بیرۆکراتیەتەکەی."2*

دروستکردنی حزب و گرنگی حزب لای کرێکاران وەک بورژوازی بۆ دروستکردنی دەسەلاتی کەمایەتی نیە. چینی بورژوازی لەسەر بنەمای کەڵەکەی سەرمایە و پاراستنی سیستەمی سەرمایەداری پەیوەندیەکانی ناوخۆی چینەکە ڕێک دەخا. بێگومان ئەم پەیوەندیانە لە ناکۆکیەکی بەردەوامی نیوان توێژەکانی سەرمایەدایە کە پرۆسەی چڕبونەوەی سەرمایە لەدەستی کەمایەتیەکی چینەکەدا و تێکشکانی بەرەبەرەی سەرمایەدارە بچوکەکان وەک یاسایەک چارەنوسی هەموو ململانێ فکری و سیاسی و ئابوریەکانی نێو ئەم چینە دیاری دەکا.

لەنیو چینی کرێکاردا یاسای کەڵەکەی سەرمایە و قازانج دەور ناگێڕێ لە ڕێکخستنی ناوخۆیی ئەم چینەدا، بەڵکو بە پێچەوانەوە یاسایەک کە پەیوەندی ناوخۆی کۆمەڵایەتی چینی کرێکار دیاری دەکا بریتیە لە خەبات و هاوپشتی چینایەتی نێوان هەموو کرێکاران بۆ گۆڕینی سیستەمی ململانێی سەرمایەداری. ئەمەش پێویستی بە یەکڕیزی و کاری هەرەوەزی و پێکەوەیی هەموو چینی کرێکارە. لێرەوە جیاوازی بنەڕەتی لە شێوەی حزب و کاری حزبی لای کرێکاران دروست دەکا کە جیاوازە لە حزبی بورژوازی. هیچ بەرژەوەندیەکی جیاوازی ئابوری و ململانێیەک لە نێو کرێکاراندا نیە لەسەر چۆنیەتی دەستگرتن بەسەر کار و بەرهەم و سامانی کەسانی تردا تا پێویست بە پێشبڕکێ و شەڕی سیاسی و سەربازی بکا. بەپێچەوانەوە کرێکاران لەنێویەکدا بەرژەوەندیان لە یەکگرتوبون و نەهێشتنی ناکۆکیەکاندایە کە ڕیگەیان

لێدەگریێ وەک هێزێک بتوانن چەوسێنەران لەدەسەڵات بخەن. ئەمە باسی ڕزگاربونی چینێکە بە هەموو پێکهاتە و بەشەکانی و دابەش بونی بەسەر ولات و نەتەوە جیاکاندا. چینێک کە کۆمەڵگەیەکی نویێ بۆ ئینسان دروست دەکا نەک بۆ چین و دەستەیەکی دیاریکراو. لێرەدا هیچ باسێک لە ڕەوتێکی سیاسی و فکری نیە کە بەهۆی ئایدیۆلۆژیەکەیەوە دەتوانێ کۆمەڵگە بگۆڕێ و یان ئیمتیازی دروستکردنی دەوڵەتی بدرێ بە کۆمۆنیستەکان لەبەرئەوەی لەباری تیۆریەوە دەربڕی هەلومەرجی ڕزگاری چینی کرێکارن. **"مانیفیستی کۆمۆنیست"** هەمووی جەختکردنەوە لەسەر ئەم فەلسەفەیەیە کە کرێکاران خۆیان وەک چینێک بە هۆی جێگای لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا دەتوانن ئەم سیستەمە بگۆڕن. ئەمە بنەمای دروستکردنی حزبە لای مارکس کە لە ئەنتەرناسیونالی یەکەمدا پەیڕەوی لێکرد.

لەهەر هەنگاوێکدا حزب دەچێتە پێش و گەورە دەبێ و جەماوەری دەبێ دەسەلاتی نوخبەی سەرەوە کەمتر دەبێتەوە ،و گۆڕینی شێوازەکانی ڕیکخستن و بەڕیوەبردن لە حزبدا دەبێتە پیویستیەک. ئەمە تەنیا بە هەڵبژاردنی پلەوپۆستەکان و " سەنترالیزمی دیموکراتیک" بەرتەسک نابێتەوە. بەڵکو حزب دەبێتە ئۆرگانێک کە هەموو کرێکارێکی سادە دەتوانێ تیایدا بەشداری بڕیارەکان بکات و بڕیارەکان لای گروپێک کۆنابێتەوە کە ساڵی یان چەند ساڵ جارێک وەک سیستەمی پەرلەمانی هەڵدەبژێردرێن و تا ئەبەد لە پۆستە "ڕابەریەکانیاندا" دەمێننەوە. دابەشکردنی کار لە ناو ئۆرگانەکانی حزبدا سادە و ئاسان دەکرێ تا هەر کریکارێک بتوانێ هەر بەرپرسیاریەتیەک بگرێتەخۆ. ئەگەر بورژوازی حزب لەسەر بنەمای مەڵبەندەکانی دەنگدانی پەرلەمانی ڕیک دەخا ، کرێکاران ڕیکخستنەکانی لەسەر بنەمای شوێنی ژیان و کارەوە دەبێ، کە بنکەی خەباتی هەمەلایەنەن دژی بورژوازی. حزبی کرێکاری لە هەموو هەنگاوێکیدا بەربەستەکانی بەردەم سنوری بەرتەسکی حزبی و خەباتی جەماوەری لادەبا و بەم شێوەیە هەمیشە لە ڕیکخراوەیەکی

تایبەتی پیشەییەوە بەرەو ڕیکخراوێکی جەماوەری هەموو چینەکە دەچێ و ڕیگە لە هەموو هەنگاو و سیاسەتێک دەگرێ کە حزب بکاتە سێکت و کۆمەڵێک فەرمانبەری بیرۆکرات کە ئیدارەی حزبێک بکەن کە خۆی بخاتە جێگای چینەکە. ئەمە ئەو جیاوازیە سەرەکیەیە کە حزبی کرێکاری لە حزبی بورژوازی هەیەتی.

حزبی کرێکاری نابێ و ناتوانێ وەک حزبی نوخبە و کۆمۆنیستەکان بمێنێتەوە. حزب وەک ڕۆحی دەوڵەت و کۆمەڵگەی سیاسی ئایندە دروست دەبێ. هەربۆیە کار و بەرنامە و سیاسەتەکانی حزب و شێوازی کارکردن و پەیکەرەی ڕیکخستن تیایدا ڕۆحی هەنگاو و کارەکانی دەوڵەت و گۆڕانکاریەکانی کۆمەڵگەی نوێ و شێوازی حکومەتکردن و بەڕیوەبردنی کۆمەڵگەمان لە ئایندەدا نیشان دەدا. بۆیە هەر حزبێک وینەیەکمان لە کۆمەڵگەیەکی سیاسی و سیستەمێکی ئابوری ئایندە نیشان دەدا. حزبی کریکاری ناتوانێ بەهەمان شیوازی حزبە بورژوازیەکان ڕیکبخرێ و سیاسەت بکا و بەرنامە بۆ دەوڵەت و ئابوری دابنێ. حزبی کرێکاری ڕۆحی دەوڵەتێکی کرێکاریە کە دەیەوێ سیاسەت وەک دابەشکردنی کارێک نەهێڵێ و هەموو کۆمەڵگە و هاوڵاتیان بەشداری بکەن لە دیاریکردنی سیاسەت و ستراتیژی و بەرنامە و کارەکانی دەوڵەتدا. هەربۆیە حزب لە فەلسەفەی وجودی خۆیدا کاردەکا کە کۆمەڵگە بگاتە ئاستێک پێویستی بە حزب نەمێنێ و دوای شکاندنی بەرگری بورژوازی لەپێناو گێڕانەوەی دەسەڵاتدا بگاتە ئاستێک کە کۆمەڵگە بەبێ حزب بتوانێ بەڕیوە بچێ. وەک **گرامشی دەڵێ " کاتێ حزب بەتەواوەتی دروست دەبێ و کامڵ دەبێ کە ئیتر بونی نامێنێ کە لەباری مێژووییەوە بەسەر دەچێ. هەر حزبێک ناونانی چینێکە، ئاشکرایە کە حزب کاری کۆتایی هێنان بە جیاکاری چینەکانە ئەمەش کاتێک بەدەست دێت کە خۆی نامێنێ بەهۆی چینەکانەوە، وە تەعبیرەکەی نامێنێ." *3**.

جیهانبینی کۆمۆنیستی جێگای حزب لای چینی کرێکار ئەوەیە کە وەک ئامرازێکی کاتی سەیر دەکرێ، کە بۆ کۆتایی هێنان بە دەسەڵاتدارێتی بورژوازی پێویستە. لەدوای ئەم بەروارەوە پێویستە حزب و دەولەتی کرێکاری لە زوترین کاتدا و وەک بەشێک لەو مێژووی دەسەڵاتی کەمایەتی دەبێ جێگاچۆڵ بکا بۆ کۆمەڵگەیەکی ئازادی دوور لە دەسەلاتی سیاسی و یاسایی و بیرۆکراتی. کۆمەڵگەیەک کە ئازادی دەبێتە ناسینی پێویستیەکانی هەر تاکێک کە خۆبەخشانە بەشدارە لە بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتیدا.لەم کۆمەڵگەیەدا پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆ لە نیوان ئینسانەکاندا دروست دەبێ کە پیویستی بەهیچ ناوەندێکی یاسایی و دەزگای چاودێری و لێپرسینەوە و لیدەری نابێ.

ئەمە ئەو ڕەوتەیە کە تیایدا توانایی ئینسان تیایدا لەگەشەیەکی بەردەوامدایە و فەلسەفەی ژیان پێک دێنێ. هەربۆیە تاکی کرێکار کە دەبێتە ئەندامی حزبی کرێکاری نابێ بەناوی بەرنامە وبڕیارەکانی حزبەوە ئازادی ڕادەربڕین و هەڵسورانی سیاسی خۆی لەدەست بدا ،بەڵکو دەبێ حزب چوارچیوەیەک بێت کە هەموو بۆچونەکانی نێوکرێکاران و هەڵسورڕانی چینایەتی ئەوان بگرێتەخۆ و ساغبونەوەی بڕیار و هەنگاوە عەمەلیە هاوبەشەکان بەرئەنجامی پرۆسەیەکی بەشداری چالاکانەی هەموو ئەندامان بێت. هەر کات کرێکاران نەتوانن لە حزبدا چالاکانە کاربکەن ئەوا ئەندامان دەبنە کەسانی پاسیڤی ژێردەستی فەرمانبەرانێکی ئیدارەی حزب کە ئەمە نەخۆشی بیرۆکراتیە،**" دەرکەوتنی بیروکراتی نیشانەی پربونی گروپی لیدەرە کە دەبێتە هێزێکی محافەزەکار و داخراو کە لەدایک بونی هێزی ئۆپۆزسیۆن دەخنکێنێ، هەرچەند ئەو هێزانە هاوئاهەنگیش بن لەگەڵ بەرژەوەندیە سەرەکیە زاڵەکانیشدا". *4**

پەیوەندی حزب و چین لای کرێکاران پەیوەندیەکی دیالەکتیکیە. لەلایەک چینی کرێکار پێویستی بە دروستکردنی ڕێکخراوێکی سیاسی هەیە تا

بتوانێ لە خەباتی چینیەتیدا بەسەر دەزگای دەسەلاتداری بورژوازیدا سەرکەوێ . بەڵام لەهەمان کاتدا چینی کرێکار پیویستی بەوەیە کە خودی ئەم حزبە وەک دەزگایەکی چینایەتی لە کاتی گرتنە دەستی دەسەڵاتەوە بگۆڕێ بۆ ڕیکخراوەیەکی ناچینایەتی کە وەک **سان سیمۆن دەڵێ "ئیدارەی شتەکانی کۆمەڵگەی پێ بکا ،نەک بیکاتە فەرمانڕەوا بەسەر ئینسانەکانەوە".**

ئەم کارە تەنیا لەوەدا کورت نابێتەوە کە دەزگای بیرۆکراتی بورژوازی و سوپاکەی هەڵوەشینیتەوە،وەک کۆمۆنەی پاریس و ئۆکتۆبەر کردیان، وە تەنیا ئەوەندە بەس نیە کە فەرمانبەرانی حکومەتی کرێکاری بە هێندەی کرێکارێکی شارەزا موچە وەرگرن و دەزگاکانی دەوڵەتی کریکاری هەم یاسا دەرکەن و هەم یاساکان بەڕێوەبەرن لە جیاتی ئەو دابەشکردنەی لە نیوان پەرلەمان و حکومەتی بورژوازیدا هەیە، بەڵکو دەبێ ئەم هەنگاوانە سەرەتایەک بن بۆ دروستکردنی سیستەمێک کە لەخوارەوەی کۆمەڵگەدا دەسەلاتەکانی یاسادانان و جێبەجێکردن بکرێنە کارێکی سانا و ڕۆژانە کە هەموو تاکێک بتوانێ بەشداری تیایدا بکا، وەک **لینین دەڵێ"هەموو چێشت لێنەرێک بتوانێ حوکمی دەوڵەت بکا".**

لە سۆشیالیزمدا بەپێی گەشەی تەکنەلۆژی و کۆمینیکەیشن سیستەمی ئیداری پیویستی بە دەسەڵاتی سیاسی و سیستەمی نوێنەرایەتی نامێنێ و بەرەبەرە دەسەلاتی سیاسی دەبێ هەڵوەشینرێتەوە و بەشداری ڕاستەخۆی هەموو هاوڵاتیان لە بڕیارەکاندا جێگای ئەم پلەبەندیە سیاسیە بگرێتەوە. حزبی کریکاری دەبێ ئامڕازی ئەم شۆڕشە سیاسی و کۆمەڵایەتیە بێت بەسەر دەزگای سیاسی دەوڵەت و حزبدا کە مێژووی کۆمەڵگای چینایەتی دروستی کردون و سیستەمی چینایەتی پێ دەپارێزێ.

سیاسەت لە کۆمەڵگەی ئینسانی ئازاددا ئیتر ئاگاداربونە لە پەیوەندیەکی کۆمەڵایەتی زاڵ و زاڵ بونە بەسەر ڕیکخراوەی کۆمەڵایەتیدا و ئەو

چالاکیە وشیارانەی مرۆڤەکانە لەگەڵ یەکترکە کۆمەڵگەی ئینسانی بەرەو شارستانیەتی ڕاستەقینەی ئینسانی دەبا و لەهەموو پاشماوەکانی مێژووی کۆیلایەتی و چەوسانەوە و سەرکوت و نایەکسانی پێشوو پاکی دەکاتەوە.

لەم پێشەکیەوە دەبێ بچینە بەراوردی مێژووی حزبایەتی کرێکاری لەگەڵ ئەم جیهانبینی و بنەمایانەی باوەڕی کۆمۆنیستیدا و بزانین ئەو مۆدیلانەی تا ئێستا هەبون چ جیاوازیەکی لەم دیدگایانە هەیە و چۆن ڕەنگدانەوە و هەژمونی مۆدیلی حزبی بورژوازی بەسەر حزبە کریکاریەکانی دوو سەدەی ڕابردوەوە هەبوە ، بەتاییەت لەسەر مۆدیلی سۆشیال دیموکراتی و بەلشەفیکی قسەدەکەین و دواتریش دیینە سەر مۆدیلی کۆمۆنیزمی کرێکاری و مێژوویەک کە ئێمە تیایدا کاری حزبی کۆمۆنیستیمان کردوە.

1* **http://www.asokamal.com/index/?p=1595***
2* http://www.asokamal.com/index/?p=1635
3* Gramsci, Prison Notebooks, The Modern Prince, P151
4* http://www.asokamal.com/index/?p=1635

٤

سۆشیال دیموکراتی چۆن بنەماکانی ئەنتەرناسیونالی کرێکاری گۆڕی ؟

چینی کرێکار بۆ ئەوەی لە دەوری خۆی و پیویستیەکانی خەبات بۆ ڕزگاری لە دەست سیستەمی سەرمایەداری تێبگا پیویستی بە ناسینی مێژووی قۆناغەکانی سەرهەڵدان و شکست و سەرکەوتنەکان و یاساکانی گەشەی چینەکان و چینە کە ی خۆی هەیە. هەرچۆن داروین لە ناسینی ئینساندا پشتی بە مێژوو و یاساکانی گەشەی هەموو بونەوەراندا بەست تا توانی زانستی پەرەسەندن بچەسپێنێ. لەم لێکۆڵینەوەدا ئێمە بەدوای ئەو ئاڵوگۆڕانەوەیەن کە بەسەر حزبی کرێکاریدا هاتوە و هۆکارەکانی ئەم گۆڕانکاریانە باس دەکەین تاکو بتوانین لەم ڕێگەیەوە ئەزمەی ئێستای کۆمۆنیزم و کێشەکانی بەردەم ئێستا و چۆنیەتی زاڵ بون بەسەریاندا بدۆزینەوە. ئێمە لەبەشەکانی پێشودا باسی **"میتۆدی دیالەکتیکی و تێگەیشتنی ماتریالیستی"*1** مان کرد لەم لێکۆڵینەوەیەدا و لەم بەشەدا ئەم میتۆد و تێگەیشتنە بەسەر لێکدانەوەی مێژووی بزوتنەوەی کۆمۆنیستیدا پیادە دەکەین.

لێکدانەوە و ناسینی گەشەی حزب لای چینی کرێکاردا پێویستمان بە ناسینی مێژووی ئەنتەرناسیونالی یەکەم و دواتر سۆشیال دیموکراتیە وەک یەکەم هەنگاوی دروستبونی حزب لای چینی کرێکار. دواتر باس لەو جیابونەوە سەرەکیە دەکەین کە لەم ڕەوتە حزبیەی کۆمۆنیزمدا دروست دەبێ و باڵەکانی سۆشیال دیموکراتی و بەلشەفی و کۆمۆنیستی لێک جیادەبنەوە. لێرەشەوە لەسەرچاوەی هەموو دابەشبونانە دەگەین کە بەسەر بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستیدا هاتوە لە دوو سەدەی ڕابردوودا.

کۆمەڵەی ئەنتەرناسیونالی کرێکاران

شۆڕشەکانی دەیەی چوارەمی سەدەی ١٩لەئەوروپا کرێکاران و کۆمۆنیستەکانی لەو ڕاستیە تێدەگەیاند کە کرێکاران نابێ وەک پاشکۆی شۆڕشگێڕێتی وردە بورژوازی لەمەیدانی سیاسیدا خەبات بکەن و پێویستیان بەڕیزی سەربەخۆی خۆیانە. ئەم ڕاستیەی مانیفیستی کۆمۆنیست بە شێوەیەکی تیۆری دەربیڕی، لەمەیدانی پراتیکدا چەندین دەستەو گروپی جۆراوجۆری کۆمۆنیستی و ئەنارکیستی و سۆشیالیستی لە وڵاتە جۆراوجۆرەکانی ئەوروپادا لێکەوتەوە. ئینگلتەرە کە پێشەنگی سەرمایەداری بوو ،جگە لە سۆشیالیستە خەیاڵیە ئۆوینیەکان ، بزوتنەوەیەکی ڕیکخراوی چارتیستی کرێکاری هەبوو کە بێ وێنەبوو لە دنیای ئەو کاتەدا. دواتر ئەنتەرناسیونالی یەکەم وەک یەکەم ڕێکخراوی سیاسی کرێکارانی ئەوروپا لە ئۆکتۆبەری ١٨٦٤دامەزرا.

بنەما سەرەکیەکانی ئەم ئەنتەرناسیونال بریتی بوون لە ؛

١.ڕزگاری چینی کرێکار دەبێ بەدەستی چینی کرێکار خۆی بێت.
٢.ئامانجی کرێکاران بەدەستهێنانی ئیمتیازاتی چینایەتی نیە بەڵکو هەڵوەشانەوەی کۆمەڵگەی چینایەتیە.
٣. ئامانجی کۆتایی خەباتی سیاسی چینی کرێکار ڕزگاری ئابوری کرێکارانە و هەموو بزوتنەوەیەکی سیاسی تەنیا دەبێ وەک وەسیلە چاوی لێ بکرێ.
٤.ئەبێ هەڵەکانی دابەشبونی پێشووی نێوبزوتنەوەی کرێکاری دوبارەنەکرێنەوە و داوای یەکگرتنی خێرای هەموو بەشە دابڕاوەکانی بزوتنەوەی کرێکاری بکرێ.
٥. ئەنتەرناسیونال ڕێکخراوی هەموو کرێکارانە بەبێ گوێدانە نەتەوە و ڕەنگی پێست و بیروباوەڕ. *2

هەرکەسێک بەرگری لەم بنەمایانە بکات دەتوانێ ببێتە ئەندامی ئەنتەرناسیونالی کرێکاران.

ئەم ڕێکخراوە پەیوەندی لەگەڵ یەکێتی و سەندیکا کرێکاریەکان و کۆمەڵە هەرەوەزیەکانی کرێکاران هەبوو وە کاری لەسەر دەکردن و هەروەک لە بڕیارنامەکانی ئەنتەرناسیونالدا دەردەکەوێ. 3*

لە دوای شۆڕشی کۆمۆنەی پاریس لە سێپتەمبەری ١٨٧١ مارکس لە ئەنتەرناسیونالدا پێشنیاری بڕیارێک دەکا سەبارەت بە دروستکردنی حزبە سیاسیەکانی چینی کرێکار کە بەزۆرینەی دەنگ و چەند دەنگێکی ناڕازی (٢٩بەرامبەر بە ٥)دەبێتە بڕیار. لەم بڕیارەدا ئەم بنەمایانە تەئکید لیکراوە:

١.لەخەبات دژی دەسەڵاتی هاوبەشی چینە موڵکدارەکان(سەرمایەداران و خاوەن زەویەکان) کرێکار ناتوانن وەک چینێک چالاکی بنوێنن تا خۆیان وەک حزبێکی جیاواز و دژ بە هەموو چینە موڵکدارەکان ڕیک نەخەن.
٢.گرنگی ئەم حزبە بۆ زەمانەتکردنی سەرکەوتنی شۆڕشی کۆمەڵایەتی و ئامانجی کۆتاییەتی کە نەهێشتنی چینەکانە.
٣.حزب بۆ یەکگرتوکردنی ئەو خەباتە ئابوریەیە کە کرێکاران خۆیان دەستیان پیکردوە و لەهەمان کاتدا بۆ بەهێزکردنی ئەم خەباتەیە دژی دەسەڵاتی سیاسی سەرمایەداران و خاوەن موڵکەکان.
٤. لەکاتێکدا سەرمایەداران دەسەڵاتی سیاسی بۆ کۆیلەکردنی کرێکاران بەکاردێنن ئەوا دەستبەسەرداگرتنی ئەو دەسەڵاتە سیاسیە دەبێتە ئەرکێکی گرنگی چینی کرێکار.*4

ئەم هەنگاوە بۆ دامەزراندنی حزبە سیاسیەکانی چینی کرێکار وەک ئاستێک لە گەشەی سیاسی بزوتنەوەی کرێکاری دێتە ئارا، وەک بەرئەنجامی کاریگەری ئەنتەرناسیونالی یەکەم لەسەر ئەم بزوتنەوەیە نەک تەنیا لە ئەوروپا بەڵکو لە ڕوسیا و ئەمریکاشدا بنەماکانی حزبی

سیاسی کرێکاران ئامادە دەبێ . حزبی سۆشیال دیموکراتی ئەڵمانیا کە پێش ئەم بڕیارەی ئەنتەرناسیونالیش لە مەیداندا دەبێ، وەک پێشەنگی حزبە کرێکاریەکان دەوردەگێڕی و مارکس و ئەنگلس بەردەوام و ڕۆژانە کار لەسەر بەرەوپێشەوەچوونی سیاسی و ڕیکخراوەیی دەکەن.

تێگەیشتن لەم دەورەیە گرنگیەکی زۆری هەیە بۆ ناسینی ئەو هەوڵە مێژوویانەی کە بنەماکانی کۆمۆنیزمی نەخشاندوە و کاریگەری بەسەر مێژووی تا ئێستای بزوتنەوەکەوە هەیە، هەروەها بە بەکارهێنانی میتۆدی بەراورد و لێکۆڵینەوە لە گۆڕانکاریە سیاسی و ئابوریەکان دەتوانین جیاوازی و گۆڕانەکان لە دەورەکانی دواتردا بدۆزینەوە.

ئەنتەرناسیونالیزم و ناسیونالیزم

ئەم دەورەیەی ناوەڕاستی سەدەی نۆزدە شۆڕشێکی کیشوەری لە ئاستی ئەوروپادا هاوکات لەچەندین وڵات ڕودەدا ئەمەش دەبێتە مایەی ئەوەی کە خەسڵەتی سەروو میللی و سەروو دەوڵەتی بداتە بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستی. ئەنتەرناسیونالی کرێکاران خۆی بەرهەمی ئەم دەورەیە لە خەباتی ئەنتەرناسیونالی کرێکارانە و کۆبونەوەی ئەو هەموو گروپە جیاوازە فکری و سیاسیە، کۆمۆنیست ، بلانکیەکان، ئەنارکیستەکان، پرۆدۆنیستەکان و هتد..نیشانەی بونی زەمینەی بزوتنەوەیەکی چینایەتی نوێیە کە پێشتر ئەوروپا و جیهان شتی لەم بابەتەی بەخۆیەوە نەبینیوە. ئەوەی چینە چەوسێنەرەکانی تر لە مێژوودا کردویانە داگیرکردن و دروستکردنی ئیمپراتۆریەکان بوە بۆ کۆکردنەوە و تێکەڵاوکردنە میللەت و ناوچە جیاوازەکان لە قاڵبێکی سیاسی و ئابوریدا، بەڵام چینی کرێکار لەسەر زەمینەی خەباتێکی هاوبەش دژی بورژوازی ئەوروپی وجیهانی جۆرێکی نوێی لە ڕیکخرابونی سیاسی هێنایە ئاراوە کە هاوپشتی خەباتی کرێکارانی نەتەوە جیاوازەکان بوو لەگەڵ یەکتردا.

کرێکارانی ئەڵمانیا لە بەرامبەر هەڕەشەکانی دەوڵەتی بروسیادا پشتیوانیان لە کرێکاران و خەڵکی فەرەنسا دەکرد دژی دەوڵەتی بیسمارکی بورژوازی و خاوەن موڵکەکانی بروسیا .ئەو بانگەوازەی

ئەنتەرناسیونالی کرێکارانی ئەڵمانیا بۆ قبوڵکردنی پێشنیاری کرێکارانی فەرەنسا بۆ ئاشتی لەدژی داخوازی درێژەدانی شەڕ لەلایەن دەوڵەتی بیسمارکی ئەڵمانیەوە، نیشانەی پیشرەوی حزبی سۆشیال دیموکراتی ئەڵمانیا بوو کە دەوری پێشەنگی دەگێرا لەم ڕوحیەت و تێگەیشتن و هەڵوێستە ئەنتەرناسیونالیەدا. **"بەناوی هەموو دیموکراسی ئەڵمانیا و بەتایبەتی بەناوی کرێکارانێک کە سەربە حزبی سۆشیال دیموکراتی ئەڵمانیاین ڕایدەگەیەنین کە ئەم شەڕەی ئێستا هیچ نیە جگە لە شەڕی خانەوادە خاوەن موڵکدارەکان..وە ئێمە بەخۆشحاڵیەوە ئەو دەستە دۆستانەی کرێکارانی فەرەنسا درێژیان کردوە بە گەرمی دەگوشین..وەئیمە،تێدەگەین لە مانای دروشمی کۆمەڵەی ئەنتەرناسیونالی کرێکاران"کرێکارانی جیهان یەکگرن!" وە هیچ کات ئەوە لەبیرناکەین کە کرێکارانی هەموو وڵاتەکان هاوڕێمانن وە ستەمکارانی هەموو وڵاتەکان دوژمنمانن"**..5*

ئەم ڕاستیە لە سەرکوتی کۆمۆنەی پاریسدا دەرکەوت. **"کە سوپای سەرکەوتو(ئەڵمانیا) و سوپای شکستخواردوو(فەرەنسا) پێکەوە کۆبونەوە بۆ تێکشکاندنی خوێناوی پرۆلیتاریا(پاریس)..دەسەڵاتی چینایەتی چیتر ناتوانێ بەرگی نەتەوایەتی بپۆشێ؛حکومەتە ناسیونالیستەکان دژی پرۆلیتاریا یەکدەستن!"*6**

بەڵام ئەنتەرناسیونالیزم بۆ چینی کرێکار تەنیا بانگەوازێک و هاوپشتی کردن لە مەسەلەیەکی ڕۆژ و تاکتیکێکدا نیە، بەڵکو ئەم بنەمایە پەیوەستە بە مۆدێلەکەوە بۆ کۆمەڵگەی ئایندەی مرۆڤایەتی. کۆمەڵگەیەک کە چیتر ئینسانەکان بەهۆی زمان و ڕەگەز و ناوچەوە دابەش ناکرێن و جیاواز و هەڵاواردن لەنێوانیاندا پێک نایەت. هەروەها ناکرێنە قوربانی کێشەی دەولەت و هێزە بورژوازیەکانی وڵاتانی جۆراوجۆر لە پێناو پاوانکردنی بازاڕو یەکلاکردنەوەی دەسەڵاتدا.

هەرکاتێک کرێکاران بونە پاشکۆی ئەم پێشبڕکێیەی سەرمایەداران و دەوڵەتەکانیان ئیتر ئەو هێزە کۆمەڵایەتیە لەدەست دەدەن کە بەهۆی ژمارەی زۆریانەوە دەتوانن ببنە خاوەنی.**"تەنیا هێزێکی کۆمەڵایەتی**

کرێکار هەیبێ ژمارەکەیەتی. بەڵام هێزی ژمارە بەهۆی نایەکگرتوبونەوە تێکدەشکێ. یەکگرتونەبونی کرێکاران بەهۆی پێشبڕکێی ناچاری نێوانیانەوە دروست دەبێ و درێژەی پێدەدرێ."*7

خەبات و شۆڕشی کرێکاران ئەو وشیاریە دروستدەکا کە ڕێکخراوبون و سەربەخۆبون لە بورژوازی دەبێتە هۆی ڕزگاری چینی کرێکار لەدەست ئەم سیستەمەی سەرمایەداری کە کرێکار نەک هەر لەمەیدانی کاردا بەڵکو لە مەیدانی شەڕەنەبڕاوەکانی ئەم خانەوادە سەلاَتدارانەدا دەکاتە قوربانی بەردەوام. ئەنتەرناسیونالی یەکەمی کرێکاران لە کاتێکدا بوو کە هێشتا بورژوازی ولاتانی جۆراوجۆر نەگەیشتبونە ئەو قۆناغەی کە پێشبڕکێ لە ئاستی جیهانیدا بە شێوەی شەڕی جیهانی ببنەپێشەوە و هێشتا لەسەرەتای شەڕە ناوچەیی و کیشوەریەکاندا بون. بەڵام کاتێک دەوڵەتە بورژوازیە نەتەوەییەکان شکڵدەگرن یان لە پرۆسەی کامڵبوندان، وەک یەکگرتنی ئەڵمانیا و ئیتالیا، لەم قۆناغەدا ناسیونالیزم دەگاتە قۆناغی پێگەیشتوو و دەوڵەتی نەتەوەیی و بازاڕی نەتەوەیی دەبنە ئایدیۆلۆژیا و قاڵبی سیاسی و ئیداری کۆمەڵگە جیاجیاکان. بەتاییەت لەدوای کۆمۆنەی پاریسەوە بورژوازی جیهانی دژی ئەنتەرناسیونالی کرێکاری دەبێتەوە و وەک دوژمنی ژمارە یەکی خۆی سەیری دەکا.

هەربۆیە ڕەنگدانەوەی ئەم فشارە لەنێو ڕیزەکانی بزوتنەوەی کرێکاری ئەڵمانیادا دەست پێدەکا و ئینگلس لەنامەیەکدا بۆ ببیڵ لە مارسی ١٨٧٥دا سەبارەت بە یەکگرتن لەگەڵ لاسالیەکان دەنوسێ؛" **بنەمای ئەنتەرناسیونالی بزوتنەوەی کرێکاری، بە کردەوە ، بنەمایەکی ڕەتکراوەیە لە ئیستادا، بنەمایەک کەسانێک ئینکاری لێدەکەن کە، بەدرێژایی ساڵانێک و لە قورسترین دۆخەکاندا، بە جوانترین شیوە پەیڕەویان دەکرد. ئەوەی ئێستا کرێکارانی ئەڵمانیا لە پێشەنگی بزوتنەوەی کرێکاری ئەوروپادا وەستاون پشتی بەستوە پێش هەموو شتێکی تر بە هەڵوێستی ئەنتەرناسیونالیان لەکاتی شەڕدا.(شەڕی نێوان ئەڵمانیا و فەرەنسا). ئەگەر ئێستا پیویست ناکا بەناوی ئەنتەرناسیونالەوە وەک ڕێکخراوێک قسەبکەین. بەڵام نابێ لانی کەم لەو بەرنامەیە (ئیزیناخ Eisenach ساڵی1869) پاشەکشەبکرێ و پیویستە لەم بارەوە شتێکی وا بوترێ؛ سەرەڕای ئەوەی حزبی کرێکارانی ئەڵمانیا پێش هەرشتێک لە سنوری دەولەتێکدا**

کاردەکا،لەگەڵ ئەوەشدا،دەرکی تەواو بە هاوپشتی لەگەڵ کرێکارانی هەموو وڵاتان دەکا و ئامادەیە ئەرکەکانی پەیوەست بەم هاوپشتیە جێبەجێ بکا ، هەروەک تا ئێستا کردویەتی.ئەم ئەرکانە هەیە تەنانەت ئەگەر حزب ڕاشینەگەیەنێ کە ئەندامی ئەنتەرناسیونالێکە یان بڵێ من سەربەو ڕێکخراوەم. ئەم ئەرکانە وەک پێشکەشکردنی پشتیوانی و قەدەگەکردنی تێکشکانی مانگرتنەکان ،ڕیکخستنی کاروباری پێویست بۆ ئاگاداربونی لیژنەکانی حزبی کرێکارانی ئەڵمانیا لە دۆخی بزوتنەوەکە لەدەرەوەی وڵات، وە هاندان دژی ئەو شەڕانەی کە پاشاکان دەیکەن یان دندەی دەدەن، وە پابەندبون بە هەمان هەڵوێستگرتن لەکاتی ئەم شەڕانەدا وەک هەڵوێستی کرێکارانی ئەڵمان لە ١٨٧٠و ١٨٧١دا، کە نمونەی پێشەنگ بوون،هتد.."*8

بێگومان ئەم ئاگادارکردنەوەیەی ئینگلس نەیتوانی بەر بەو ڕەوەندە بگرێ کە نەک تەنیا کاریگەری بەسەر بنەمای ئەنتەرناسیونالی بزوتنەوەی کرێکاریەوە هەبوو بەڵکو سەرجەم بنەما و بوارەکانی تری خەباتی گرتەوە و گۆڕانکاری گەورەی بەسەر بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستیدا هێنا. بورژوازی لەدوای کۆمۆنەی پاریس دەرسی لەو شکست و مەترسیە وەرگرت کە شۆڕشی کرێکاری بۆسەر سەرجەم سیستەمی سەرمایەداری هەیە و هەربۆیە بەگرتنە بەری سیاسەتی لیبراڵی و هەندێ سازش توانی بزوتنەوەی کرێکاری لەقاڵبی دەزگا ڕەسمیەکانی بورژوازی وەک پەرلەمان و سیستەمی سیاسی خۆیدا جێگابکاتەوە و ئەمەش لەپاڵ تازەبونی بزوتنەوە و حزبە سیاسیەکانی کرێکاراندا کاریگەری سلبی خۆی دانا و جێگای بۆ سەرهەڵدان و گەشەی"ئۆپۆرتۆنیزم" و "ریفۆرمیزم" لە بزوتنەوەی کرێکاریدا کردەوە.

ئێمە دواتر دەچینە سەر کاریگەری ئەم ڕەوەندانە لەسەر بنەماکانی تری بزوتنەوەی کرێکاری و چۆنیەتی گۆڕانی ئەم بزوتنەوەیە بە شێوەیەکی دیالەکتیکی،واتە لەکاتێکدا کە گەشەی سیاسی و ڕیکخراوەیی کرێکاران زیادی کرد لەهەمان کاتدا ئاسۆی گۆڕانی شۆڕشگێڕانە وڕادیکالی سیستەمی سەرمایەداری جێگای خۆیدا بە دەستکەوتە کاتی و مانەوە لە بازنەی ریفۆرمدا. ئەم ڕەوەندە ئۆپۆرتۆنیستی و ریفۆرمیستیە لە کاتی

توندبونەوەی پێشبڕكێی جیهانی و ئەزمەی شەڕی جیهانی یەكەمدا بوە مایەی سەرهەڵدانی پاتریۆتیزم و نیشتمانگەرایی لەنێو ڕیزەكانی سۆشیال دیموكراتی جیهانیدا كە ئەوكات لە ئەنتەرناسیونالی سۆشیالیستدا ڕێكخراوبوو.

هەرچەند پێش دەستپێكردنی شەڕ ئەنتەرناسیونالی دووەم **"ئەنتەرناسیونالی سۆشیالیست"** بەپێی هەمان ڕاسپاردەكانی سەرەوەی ئینگلس هەلوێستی لەسەر شەڕ نیشاندا و لە **كۆنگرەی باسل لە ١٩١٢ڕایگەیاند"هەموو هەوڵێك دەدا تا بەر بە هەڵگیرسانی شەڕبگرێ"** و **"ئەگەر شەڕ دەستپێكرد ئەركێتی كاربكا بۆ ڕاوەستانی دەستبەجێی و هەموو تواناكانیان دەخەنەكار كە ئەزمەی سیاسی و ئابوری كە جەنگ دروستیكردوە بەكاربینن بۆ هاندانی خەڵك و خیراتركردنی ڕوخانی دەسەلاتی چینایەتی سەرمایەداران."*9**

بەڵام لە ٣ئابی ١٩١٤دا زۆربەی ئەندام پەرلەمانەكانی حزبی سۆشیال دیموكراتی ئەڵمانیا (٩٦بەرامبەر بە ١٤) دەنگیان بە پشتیوانی شەڕی جیهانی یەكەم دا. ئەمە لە كاتێكدا كە ئەم حزبە لە پەرلەماندا٪٣٥ كورسیەكانی بەدەست هێنابوو لە ١٩١٢دا. ئەم سیاسەتە وەك ڕۆزا لۆكسبۆرگ دەڵێ"سۆشیال دیموكراتی ئەڵمانی كردە قەڵغانی پاراستنی ئیمپریالیزم لەم شەڕەدا"*10

ئەمە ئەو گۆڕانكاریە گەورەیەیە كە سۆشیال دیموكراتی ئەڵمانی لە بنەمای ئەنتەرناسیونالیستی كۆمەڵەی ئەنتەرناسیونالی كرێكاران دا كردی و وەدژ بەو ئاگاداركردنەوەی **ئەنگلس** بوون كە باسی لە پیویستی **"پابەندبونی سۆشیال دیموكراتی دەكرد بە هەمان هەڵوێستگرتن لەكاتی ئەم شەڕانەدا وەك هەڵوێستی كرێكارانی ئەڵمان لە ١٨٧٠و ١٨٧١دا، كە نمونەی پێشەنگ بوون".**

دوای ئەوانیش سۆشیال دیموكراتی فەرەنسی و حزبی كرێكارانی بەریتانیا هەمان ئاوازی ناسیونالیستیان خوێند و كرێكارانیان لە بەرەی شەڕدا دژ بەیەكتر ڕاگرت و بەم شیوەیە بەرهەمی نیوسەدە خەباتی

چینایەتی بەلاڕێدا برا و **"ئەو ڕاهێنانەی مارکس و ئەنگلس و لاسال و لیکنخت و بێبڵ بە پرۆلیتاریایان کرد تا ژەنراڵەکانی سوپا وەک هایندینبێرگ پێشڕەویان بکا"*11.** بەم شێوەیە ئەنتەرناسیونالی دوەم هەرەسی پێ هێنرا وئەم ڕیزە ئەنتەرناسیونالیستیەی کرێکاران کە نیوسەدە بوو لەگەشەکردندا بوو شەق کرا.

لەبەرامبەر بەم شەپۆلەی ناسیونالیزم لە بزوتنەوەی کرێکاری جیهانی و ئەنتەرناسیونالی دوەمدا، **حزبی سۆشیال دیموکراتی ڕوسیە*12** و گروپی سپارتاکیستەکانی ئەڵمانیا و چەندین گروپی تری سۆشیال دیموکراتی لەوڵاتە جیاجیاکانەوە درێژەیان دا بەهەمان هەلویشتی ئەنتەرناسیونالی و دژ بە شەڕی ئیمپریالیستی وەستان و بانگەوازی کرێکارانیان بۆ شۆڕش و وەرگێڕانی لولەی چەکەکانیان کرد بەرەو ڕوی بورژوازی وڵاتی خۆیان. لەدوای شۆڕشەکانی ئۆکتۆبەری ڕوسیا لە ساڵی ١٩١٧ و شۆڕشی ئەڵمانیا لە نۆڤەمبەری ١٩١٨ **ئەنترناسیونالی کۆمۆنیستی *13** لە مارسی ١٩١٩دروستکرا.

ئەم تەجروبەیە چیمان فێردەکا؟

ئەم ڕوداوەی شەڕی جیهانی یەکەم لە شکستی کۆمۆنەی پاریس کاریگەری زیاتربوە لەسەر بزوتنەوەی کرێکاری و ئایندەکەی. بۆ لێکدانەوەی ئەم دەورەیە هەر ئەوەندە بەس نیە کە ئەمە وەک مێژوو و ڕابردویەک سەیربکەین کە پەیوەندی بەم ڕۆژگارەوە نیە و تەنیا بەوتنەوەی ئەوەی "ڕابەرانی کرێکاری ئەنتەرناسیونالی دوەم خیانەتیان کردو هەڵگەڕانەوە لە سۆشیالیزم" ئەمە شتێکمان فێرناکا. ئێمە دەبێ لە کاریگەری ناسیونالیزم لەسەر بزوتنەوەی کرێکاری تێبگەین کە چ فاکتەرێک وایکردوە کە بتوانێ خەباتی نیوسەدەی کرێکاران بەهەدەر بدا و بورژوازی بتوانێ ڕۆحیەت و توانای شۆڕشگێرانەی کرێکاران تێکبشکێنێ؟

چینی کرێکار لە ئەوروپادا وێڕای گەشەی سیاسی و ڕیکخراوەیی بەرچاوی لەو دەورەیەدا بەڵام هێشتا لە ئاستی تەجروبە و توانایی سیاسی و ڕیکخراوەیی بورژوازیدا نەبوە.

لیبرالیزمی بورژوازی توانیویەتی کە کاریگەری خۆی لەسەر ئاستی چاوەڕوانی و بەرنامەی سۆشیال دیموکراتی و بزوتنەوەی کرێکاری دابنێ و لە چوارچێوەی ریفۆرمی سیاسی و ئابوری سەرمایەداریدا قەتیسی بکا و ئەم بزوتنەوەیە بکا بە بەشێک لەو دامودەزگا ڕەسمیانەی ڕێگاپێدراون. ئەم پرۆسەیە لەگەڵ پرۆسەی مەرکەزی بونەوەی دەسەڵات و بازاڕی ناوخۆیی و هاوکات پێشبڕکێی سەرمایەی مۆنۆپۆلی و ئیمپریالیستی چوەتە پێش و زەمینەی دروستکردنی توێژی" ئەرستۆکراتی" کرێکاری و گۆڕانی فۆرمی کاری سەندیکا کرێکاریەکان بە دەزگایەکی بیرۆکراتی ، ئەمانە هەمویان فاکتەربوون لەوەی ناسیونالیزم بتوانێ بزوتنەوەی کرێکاری کۆمۆنیستی بگۆڕێ بۆ بزوتنەوەیەکی "پارێزگاری لە نیشتمانی باوک" و دروشمی "بەرگری لە نیشتمان" بخاتە جێگای خەباتی چینایەتی دژی بورژوازی.

لەم دەورەیەی شەڕدا بزوتنەوەی کرێکاری لەسایەی سۆشیال – ناسیونالیزمیدا مانگرتنەکانی هەڵپەسارد و بزوتنەوەی ژنانی کرێکاری کردە یارمەتیدەری خێزانی بۆ بەرەکانی جەنگ و بێ دەنگی لە ئاست سانسۆری دەوڵەتی و دیکتاتۆریەتی دەوڵەت و کاری ڕۆژنامەگەری بوە هاندان بۆ بەشداری شەڕ و هتد..بەم شیوەیە بورژوازی لەڕیگەی شەڕەوە توانی بزوتنەوەی کرێکاری و ئەو ڕەوەندە شۆڕشگێڕانەی لە نیوسەدەی پێش شەڕی جیهانی یەکەمدا ترسی بۆ دروستکردبوو پاشەکشە پێ بکا.لەمانەش کاریگەرتر ئەو بنەما ئەنتەرناسیونالیستیەی لە نێوکرێکاراندا ڕیشەی داکوتابوو لە ئەنجامی شۆڕشەکانی سەدەی نۆزدە توانی بگۆڕێ بە ناسیونالیزم و نیشتمان پەرستی و دوبەرەکی نەتەوایەتی. تێکشکانی ئەم بنەما ئەنتەرنسایونالیەی خەباتی چینایەتی و ئایدیای دروستکردنی کۆمەڵگەیەکی جیهانی و سەروونەتەوەیی کاڵ کردەوە و حزبە کرێکاری و کۆمۆنیستیەکانی کردە حزبی لۆکال و نیشتمانی و بیرۆکراتی.

ئەم دابەشکردنەی هەرەسی ئەنتەرناسیونالی دوەم دروستیکرد بە ئەنتەرناسیونالی سێهەم نەسڕایەوە لەبەرئەوەی ڕەوتی ناسیونالیستی و ڕیفۆرمیستی لە بزوتنەوەی کرێکاری جیهانیدا لەدوای شەڕی یەکەمی جیهانیشدا کاریگەری خۆی هەبو و وەشەڕ تەنیا وەک تاکتیکێک و خاڵێکی جیابونەوە و دوکەرت بونی ئەنتەرناسیونال بوو نەک هەموو سیاسەت و خاڵەکانی ناکۆکی نێو بزوتنەوەی کرێکاری.

ئەنتەرناسیونالی کۆمۆنیستیش بنەمای دژایەتی ئەم ڕەوتە ریفۆرمیستیەی نێو بزوتنەوەی کرێکاری بوە بەشێک لە ناسنامەکەی و ئەمەش لەسەر ئایندەی بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستی لە جیهاندا کاریگەری زیانباری دانا لە کاتێکدا کە خودی کۆمێنترن(ئەنتەرناسیونالی سێهەم)یش بوە قوتبێکی تری ناسیونالیستی و ریفۆرمیستی لەسایەی بەرنامە و مۆدیلی سەرمایەداری دەوڵەتیدا.ئایا چ خاڵێکی هاوبەش لە نێوان هەردوو مۆدێلەکەدا، سۆشیال دیموکراتی و کۆمۆنیزمی ڕوسی،هەیە؟ ئایا دابەشکردنە جۆراوجۆرەکانی مارکسیزم، لینینزم، ترۆتسکیزم ،و هتد میراتی چ جۆرێک لە حزب و بزوتنەوەکانە و چ ڕیگریەکی لەبەردەم بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستی جیهانیداهەیە؟ ئایا زەمینەکانی دنیای گلۆباڵی سەرمایەداری ئەمڕۆ چ ئاسۆیەکی لەبەردەم هاتنەوە مەیدانی ئەنتەرناسیونالی کرێکاریدا هەیە؟ ئایا زەمینەکانی شۆڕشی جیهانی و شۆڕشی بەردەوام لە دنیای ئەمڕۆدا لە هەموو کات لەبارترنیە؟ ئایا بۆسەرکەوتنی شۆڕشی کۆمۆنیستی لەهەر وڵاتێک و بۆ گەیشتن بە کۆمەڵگەیەکی ئازاد و یەکسانی جیهانی ئەنتەرناسیونالیزم چ جێگاوڕیگایەکی هەیە؟ ئەو بۆشاییەی ئەم ئەنتەرناسیونالە کرێکاریە چۆن لە وەڵامدانەوە بە سیستەمی جیهانی و "نەزمی نوێی ئەمریکا" و کێشەکانی یەکێتی ئەوروپا و برێکزت و پێشبڕکێی نیوان ئەمریکا و چین و ڕوسیاوە دەردەکەوێ؟ یاخود زەمینەی ڕادیکاڵ بونەوە و فراوانبونی نارەزایەتی چینایەتی ئایا جارێکی تر لەژێر سایەی سۆشیال دیموکراتی نوێ لە ئەمریکا و بەریتانیا وە پۆپۆلیزم لە ئیسپانیا و ئیتالیا و یۆناندا یاخود بزوتنەوە خۆبەخۆییەکانی فەرەنسا و تونس و جەزائیر و ئیران ، پیویستیان بە چ ڕیزبەندیەکی ئەنتەرناسیونالی هەیە؟ چۆن ئەم بنەمایە لە بەرنامە و سیاسەت و ڕیکخستنی کرێکاری و کۆمۆنیستیدا بەشێکی جیانەکراوەیە لەو ئایدیا و مۆدێلەی دەوڵەتی کرێکاری و شۆڕشی کۆمۆنیستی؟

هەربۆیە بۆ لێکدانەوەی ئەم ئاڵوگۆڕانەی بەسەر بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستیدا هات پێویست دەکا بچینە سەر مەیدانەکانی تری حزب ودەوڵەت و کێشەکانی تری خەباتی چینایەتی و بەراوردکاری و لێکۆڵینەوەکانمان لەسەر گۆڕانی بنەماکانی تری ئەنتەرناسیونالی یەکەمی کرێکاران درێژەپێبدەین تا هەموو چوارچێوەی تابلۆکە ببینین.دواتر دێینەوە سەر ئەوەی بنەمای ئەنتەرناسیونالیزم لەمرۆدا چ جێگایەکی لە بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستداهەیە؟ لێرەدا بەدوای وەڵامی ئەم پرسیارەدا دەگەڕێین کە؛ ئایا سازدانەوەی حزب و دەوڵەت لەسەر بنەماکانی ئەنتەرناسیونالی یەکەم ئایا دەتوانێ وەڵامدەرەوەی ئەو کێشانە بێت کە بەهۆی گۆڕانی ئەم بنەمایانەوە هاتونەتە ئارا؟

*1چ تێگەیشتنێکمان لە مێژووی کۆمۆنیزم هەیە؟ http://www.asokamal.com/index/?p=1681
حزبhttp://www.asokamal.com/index/?p=1687 و دەوڵەت و کێشەکانی کۆمۆنیزمی سەردەم
2* The International Workingmen's Association 1864General Rules, October 1864 https://www.marxists.org/…/in…/iwma/documents/1864/rules.htm
*3 The International Workingmen's Association, 1866,Instructions for the Delegates of the Provisional General Council, The Different Questions

https://www.marxists.org/…/…/documents/1866/instructions.htm
*4-https://www.marxists.org/…/hague-conference/resolutions.htm2
*5 https://www.marxists.org/…/w…/1871/civil-war-france/ch01.htm
6* ماركس، الحرب الاهلية في فرنسا

ل ٢٠١ ،ماركس،انجلس،المختارات،دار التقدم،موسكو،الجزء الثاني
7*
https://www.marxists.org/history/international/iwma/documents/1866/instructions.htm
8* رسالة فريدريك انجلز إلى بيبل
https://www.marxists.org/…/archive/marx/1875-…cg/engels_to_b
9* Social Democracy 1912, Manifesto of the International Socialist Congress at Basel
https://www.marxists.org/…/social-…/1912/basel-manifesto.htm
10* Rosa Luxemburg , Rebuilding the International(1915)،
https://www.marxists.org/…/luxemburg/1915/xx/rebuild-int.htm
11* هەمان سەرچاوە
*12 Lenin The War and Russian Social-Democracy
https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1914/sep/28.htm
13* Lenin,The Third, Communist International
https://www.marxists.org/archi…/lenin/works/1919/mar/x04.htm

ە

دوالیزمی شۆڕش و ڕیفۆرم

یەکێک لە ئاڵوگۆڕە ڕیشەییەکانی بەسەر سۆشیال دیموکراتی کرێکاریدا هات لە دوای کۆمۆنەی پاریسەوە جێگای ریفۆرم و هەڵوێست سەبارەت بە دەوڵەت بوو لەم بزوتنەوەیەدا.

لە دەورانی شۆڕشەکانی ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەدا و لە خەباتی دیموکراتی بورژوازی دژی دەرەبەگایەتی و خاوەن موڵکە ئەرستۆکراتەکان کرێکاران لە پێناو ئازادی و مافە ئابوریەکانی خۆیاندا بەشداری ئەم شۆڕش و خەباتە سیاسیە بوون. بەڵام بە سەقامگیری دەسەلاتی پەرلەمانی بورژوازی، وەک ئاکامی جیگیربونی ئیمتیازات و یاسا و باج و شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری و نەهێشتنی ئیمتیازاتی دەرەبەگایەتی ،ئیتر بورژوازی بوە هێزی دەسەڵاتدار کە سەرکوتی هەر خەباتێکی کرێکاری دەکرد کە دژ بە سیستەمی کاری بەکرێی سەرمایەداری دەوەستایەوە. سەرەتا بورژوازی تازە دەسەڵاتدار ئەم خەباتەی کرێکارانی ڕاستەوخۆ سەرکوت دەکرد و هەروەک لە ئەڵمانیا یاسای دژی سۆشیالیستەکانی سەپاند و لە هەموو وڵاتانی تریش هێرشی بەردەوامی دەکردە سەر یەکێتیە کرێکاریەکان و ڕیکخراوە سۆشیالیستی و کۆمۆنیستیەکانی چینی کرێکار .

بەڵام دواتر و بەتایبەت پاش کۆمۆنەی پاریس بورژوازی بە ناچاری و وەک ئەمری واقع دانی نا بە دەوری چینی کرێکار و ڕیکخراوەکانیدا و هەر بۆیە ڕێگای لە قاڵبدانی ئەم بزوتنەوەیەی گرتە بەر لە چوارچێوەی دەسەڵات و دامەزراوەکانی بورژوازی خۆیدا و لە هەندێ لە وڵاتەکانی ئەوروپای ڕۆژئاوادا ڕیگا بە کاری یەکێتیە کرێکاریەکان و ڕۆژنامە سۆشیالیستیەکان درا وڕێگریەکانی بەردەم دەنگدانی گشتی کەمکرانەوە و نوێنەرانی سۆشیال دیموکراتەکان توانیان بەشداری هەڵبژاردنە

پەرلەمانیەکان بکەن و کورسی بەدەست بهێنن .
ئێمە لەسەر بنەمای ئەم گۆڕانکاریە سیاسی و ئابوریانەی لە کۆمەڵگە و دۆخی خەباتی چینایەتی نێوان کریکاران و بورژوازیدا ڕویداوە دەچینە سەر ئەو ئاڵوگۆڕانەی بەسەر سۆشیال دیموکراتی کریکاراندا هاتوە لەو دەورانەی سەرەوەدا لە دوای کۆمۆنەی پاریسەوە تاکو جەنگی جیهانی یەکەم.

دەورانی شۆڕشگێڕانەی ئەنتەرناسیونال و کۆمۆنە

یەکێتیەکی ئۆرگانیک کە لەنیوان خەباتی ئابوری و خەباتی سیاسی کرێکاراندا لە بڕیارنامەکانی ئەنتەرناسیونالی یەکەم سەبارەت بە "بنەماکانی ئەنتەرناسیونال و سەبارەت بە یەکێتیە کرێکاریەکان" هاتبوو، گۆڕدرا بە دوالیزمی شۆڕش و ریفۆرم.
لەم چوار خاڵەی بڕیارەکانی ئەنتەرناسیونالدا لەساڵی ١٨٦٤و ١٨٧٢داهاتوە کە:

"١.ئامانجی کۆتایی خەباتی سیاسی چینی کرێکار ڕزگاری ئابوری کرێکارانە و هەموو بزوتنەوەیەکی سیاسی تەنیا دەبێ وەک وەسیلە چاوی لێ بکرێ.
٢.حزب بۆ یەکگرتوکردنی ئەو خەباتە ئابوریەیە کە کرێکاران خۆیان دەستیان پیکردوە و لەهەمان کاتدا بۆ بەهێزکردنی ئەم خەباتەیە دژی دەسەڵاتی سیاسی سەرمایەداران و خاوەن موڵکەکان .
٣ .گرنگی ئەم حزبە بۆ زەمانەتکردنی سەرکەوتنی شۆڕشی کۆمەڵایەتی و ئامانجی کۆتاییەتی کە نەهێشتنی چینەکانە. 2*"

٤.دواتریش لە **بڕیاری یەکێتیە کرێکاریەکان ، ڕابردوو،ئێستا و ئاینده" لە ساڵی ١٨٦٦دا هاتوە کە:**

" ئەم 'سەندیکایانە' جگە لەمەبەستی سەرەکی، کە یەکگرتوکردنی چینەکەیانە ، پیویستە بەشێوەیەکی وشیارانە وەک ڕیکخراوی ناوەندی چینی کرێکار کاربکەن لەپێناو بەرژەوەندی سەرتاپاگیری هەموو چینەکە بۆ ڕزگاری تەواو و کامڵ. ئەوان دەبێ قەناعەت بە جەماوەری فراوانی چینی کرێکار بهێنن کە ئەم خەباتەیان دوورە لە تەسکبینی و خۆپەرستی و ئامانجی ڕزگاری ملێۆنەها چەوساوەیە".*3

هەموو ئەم هەوڵانەی ئەنتەرناسیونالی یەکەم بۆ ئەوەیە کە چینی کرێکار ،بە هەموو بەشەکانی و بیروڕا جیاوازیەکانی ناوخۆیەوە ، بتوانێ خۆی سەربەخۆ بکات لە بورژوازی و ببێتە خاوەن ڕیکخراوێکی سیاسی کە بتوانێ هەم خەباتی ڕۆژانە بکا بۆ باشترکردنی ژیان و ئامادەکردنی بۆ شۆڕشی کۆمەڵایەتی و کۆتایی هێنان بە دەسەڵات و سیستەمی سەرمایەداری. بابزانین چۆن ئەم دوو بنەمایە گۆڕانکاریان بەسەردا هات. واتە هەم مەسەلەی سەربەخۆیی لە بورژوازی و دەوڵەت و دامودەزگاکانی و هەم پێکەوە بەستنی خەبات بۆ ڕیفۆرم لەگەل ئامانجی کۆتایی هێنان بەدەسەڵات و سیستەمی سەرمایەداری .

پەیوەندی دیالەکتیکی نێوان خەبات بۆ باشترکردنی هەلومەرجی ئیستای ئابوری و سیاسی چینی کرێکار و پەیوەستکردنەوەی بە ئامانجی کۆتایی ڕزگاری ئابوری و شۆڕش بەسەر دەسەڵات و سیستەمی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریدا، هەمیشە لای مارکس جێگای گرنگی پیدان بوە و ئەمەش بوەتە مایەی مشتومڕ و جەدەلێکی زۆر لەگەڵ ئەو بەشە لە کرێکاران و سۆشیالیستە ئەنارکیستەکان کە دەوری ئەم پرۆسەیەی گەشەکردنی ڕێکخراوەیی و تەجروبەی سیاسی کرێکارانیان بەلاوە گرنگ نەبو. مارکس خەباتی چینی کرێکاری بۆ ڕزگاری لە پرۆسەیەکدا دەبینی کە ئەم چینە ئامادەیی تەواوی هەیە و زەمینەی مادی لە کۆمەڵگەدا ڕەخساوە بۆ گۆڕینی شۆڕشگێڕانەی کۆمەڵگە و بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی هەرەوەزی بێ چین و چەوسانەوە.

هەر لەم تێگەیشتنەوە ماركس ،چەند مانگێك پێش لە كۆمۆنەی پاریس، كرێكارانی پاریسی لە نائامادەیی بۆ ڕوخانی حكومەتی بورژوازی ئاگادارکردەوە. ئەو و ئینگلس لە ڕوانگەی ئامادەكاری زەمینە و پێویستیە كۆمەڵایەتیەكانی شۆڕشی كرێكارانەوە گرنگیان دەدا بە دروستكردنی ڕیكخراوە جەماوەری و سیاسیەكان و بەشداری لە خەباتی ڕۆژانە و وەلامدانەوە بە كێشە سیاسیەكانی بەردەم خەباتی چینایەتی و بەشداری لە پەرلەمان و ڕاكێشانی جەماوەری كرێكار بۆ ناو گۆڕەپانی ململانێی سیاسی .

بەڵام ئەوان لە شۆڕشی كۆمۆنەدا نەكەوتنە سەرزەنشتكردنی كۆمۆنارەكان و كرێكارانی فەرەنسا بەڵكو بە پێچەوانەوە لەم پرۆسەی خەباتە چینایەتیەدا لە هەموو شت زیاتر گرنگیان بە تەجروبەی شۆڕشگێرانەی كۆمۆنەی كرێكاران دا. كۆمۆنەی پاریس سەرەڕای هەر كەموكوڕیەكی تیۆری كرێكاران سەبارەت بە كۆمەڵگەی ئایندەی كۆمۆنیستی دەیان ساڵ بزوتنەوەی كرێكاری نزیك خستەوە لەوەی چۆن ئەم چینە دەتوانێ بناغەی كۆمەڵگەیەكی نوێی ئینسانی دامەزرێنێ. هەڵوەشانەوەی دامودەزگای دەولەتی بورژوازی لە سوپای هەمیشەیی و بیرۆكراسیەت و جێگیركردنی كۆمۆنە و چەكداربونی گشتی و هەڵبژاردنی هەموو پلەوپۆستەكانی بەڕیوەبردن و هتد..ئەمانە هەڵوێستی چینی كرێكاری بەرامبەر بەدەوڵەتی بورژوازی ڕەنگ ڕێژكرد و كردیە بنەما وبناغەی تێگەیشتن و هەڵویستی كۆمۆنیستی سەبارەت بە دەوڵەت و دامودەزگاكانی دەسەلاتدارێتی بورژوازی.

كۆمۆنەی پاریس مێژوویەكی گرنگی لە چینی كرێكار و كۆمۆنیزمدا دروستكرد ، كە بەرجەستەكردنی خەباتی نزیك بە نیوسەدەی كرێكاران بوو لە ڕاگەیاندنی ڕەشنوسی كۆمەڵگەی سۆشیالیستی داهاتوودا.ئەمە بەرجەستەكردنی بڕیارەكانی ئەنتەرناسیونالی یەكەم بوو لەوەی كە " ڕزگاری چینی كرێكار دەبێ بەدەستی چینی كرێكار خۆی بێت.ئامانجی كرێكاران بەدەستهێنانی ئیمتیازاتی چینایەتی نیە بەڵكو هەڵوەشانەوەی كۆمەڵگەی چینایەتیە. لەكاتێكدا سەرمایەداران دەسەڵاتی سیاسی بۆ كۆیلەكردنی كرێكاران بەكاردێنن ئەوا دەستبەسەرداگرتنی ئەو دەسەڵاتە سیاسیە دەبێتە ئەركێكی گرنگی چینی كرێكار. ئامانجی كۆتایی خەباتی سیاسی چینی كرێكار ڕزگاری ئابوری كرێكارانە و هەموو

بزوتنەوەیەکی سیاسی تەنیا دەبێ وەک وەسیلە چاوی لێ بکرێ."*٥ کۆمۆنە نمونەیەکی لە دەوڵەتی کرێکاری و دەسەلاتی سیاسی کرێکاران نیشاندا کە لە بنەڕەتەوە جیاوازە لە دەوڵەتی بورژوازی و پەرلەمان و یاساکانی. دەوڵەتێکی کاتی کە پشتی بە "دیموکراسی" زۆرینە بەستوە ،کە نوێنەران کارگێڕیشن نەک وەک پەرلەمانتار قسەکەر بن و دەسەڵاتی جێبەجێکردن بەدەست کەسانی ترەوە بێ. هەربۆیە کۆمۆنەی کرێکاران ئەنتی تێزی پەرلەمانتاریزمی بورژوازی بوو.

بەڵام شکستی کۆمۆنە پرسیار و جەدەل و جیابونەوەشی بەدوای خۆیدا هێنا. دوو مەسەلەی سەرەکی دوای کۆمۆنە بریتی بوون لە مەسەلەی پیویستی حزبی سیاسی و هەڵویست بەرامبەر بە دەوڵەتی بورژوازی و پەرلەمان. ئەنتەرناسیونالی یەکەم دوای کۆمۆنە بڕیاری پێکهێنانی حزبە سیاسیەکانی چینی کرێکار پەسەند دەکا و حزبە سۆشیال دیموکراتەکان لە زۆرێک لە وڵاتانی ئەوروپی پێک دێن . سەبارەت بە دەوڵەتیش مارکس لەسەر تەجروبەی کۆمۆنە و ئەنگلسیش لەسەر " بنچینەی خێزان و خاوەنداریێتی تایبەت و دەوڵەت" تێگەیشتنی کۆمۆنیستی سەبارەت بە دەوڵەت دەخەنەڕوو. بەڵام ئەم بنەمایانە لە دەورەی دوای کۆمۆنەدا لە دڵی هەلومەرجێکی جیاواز لە دەورانی پێش کۆمۆنەدا پراکتیک دەکرێن و جیاوازی و کێشەکان لەسەر ئەم دوو تەوەرە شکڵ دەگرن.

دوالیزمی ئیڤۆلوشن

دەورەی دوای کۆمۆنە دەورەیەکی دوالیزمی ئیڤۆلۆشن و گۆڕانکاری بزوتنەوەی کرێکاریە. دیوێکی وەک لەسەرەوە باسمانکرد گەشەی سۆشیال دیموکراتی و یەکێتیە کرێکاریەکان و جیهانی بونەوەی خەباتی چینایەتیە.بەڵام ئەمە تەنیا دیوێکی ڕوداوەکان و دۆخی دوای کۆمۆنەی پاریسە. دیوەکەی تری بریتیە لە چەند ئاڵوگۆڕیکی دژ بەیەک و ئاڵۆز .

بورژوازی ئەوروپا و جیهان لەبەرامبەر شۆکی کۆمۆنەدا خەتەری ئەم چینەی لەسەر سیستەمی کۆمەڵایەتی سەرمایەداری کرد و بەدیل و

"گۆڕ هەلکەنی" خۆی بینی. هەربۆیە لەلایەک کەوتە توندکردنەوەی فشار لەسەر هەموو ئەو ڕیکخراوانەی کە سەر بەو " کۆمەڵەی ئەنتەرناسیونالی کرێکاران" بوو و سیاسەتێکی ئەهوەن تریان بەرامبەر یەکێتیە کرێکاریەکان گرتە بەر. لەلایەکی تریشەوە لیبرالیزمی بورژوازی وەک بزوتنەوەیەکی سیاسی و ئابوری باڵادەست بوو، وە لەسەر بنەمای گەشەی جیهانی سەرمایە کاریگەری لەسەر بزوتنەوەی کرێکاری دانا و توانی ئاستی چاوەڕوانی و شێوازی کاری یەکیتیە کرێکاران لە قاڵبی ریفورمیزم و پەرلەمانتاریزم بەرتەسک بکاتەوە و ململانێی بیروڕای شۆڕشگێڕانەی نێو بزوتنەوەی کرێکاری بکا. لە چەشنی فابیەکانی بەریتانیا و "ئیمکانگەرا"کانی فەرەنسا.

چینی کرێکار لەم دەورەیەدا ڕوبەڕوی کۆمەڵێک کێشەی نوێ بوەوە کە جیاواز بوو لە کێشەی دەورانی سەرکوتی دەوڵەت و برسێتی لەڕادەبەدەری جاران. لە کاتێکدا گەشەی سەرمایەداری بۆ دەورەیەک ڕەخسا بوو ، توێژێکی ئەرستوکراتی کرێکاری دروست بوبو کە پلە و پۆستی سەرەوەی سەندیکا و یەکیتیە کرێکاریەکانیان بەدەستەوە گرتبوو. لەهەمان کاتدا گەشەی سۆشیال دیموکراتی و سۆشیالیستەکان و یەکێتیە کرێکاریەکانیش گەیەشتە ڕادەیەکی بەرز کە توانی زۆربەی فشارەکانی دەولەتە بورژوازیەکان لەسەر کاری سیاسی و جەماوەری لابەرێ و ئەمەش زەمینەی کاری یاسایی و پەرلەمانی کردەوە و ئەم چینە پێی نایە مەیدانێکی تازەی خەباتی سیاسیەوە .

ئەو پرسیارەی لەم دەورەیەدا دروست بوو ئەوە بوو کە دوای ئەو گەشە ئاسۆییەی بزوتنەوەی کرێکاری و سۆشیال دیموکراتی کردی ستراتیژی گەیشتنە دەسەڵات چی یە؟ وەڵامەکانی نێو بزوتنەوەی کرێکاری و سۆشیال دیموکراتی بەم مەسەلە و دۆخە نوێیە جیاوازبوون و هەربۆیە کێشە و ناکۆکی لە نێوخۆی بزوتنەوەکەدا سەریهەڵدا. ئەمە ئەو ئەزمە ودوالیزمی ریفۆرم و شۆڕشی سۆشیال دیموکراتیە کە گەشەی کرد وچارەنوسی بزوتنەوەی کرێکاری گۆڕی . لێرەدا باسی ئەو کێشە و گۆڕانکاریانە دەکەین.

ستراتیژی حزبە جەماوەریەکان
مارکس و ئەنگلس ستراتیژی بزوتنەوەی کرێکاریان بە دروستکردنی حزبە جەماوەریە کرێکاریەکان دانا. هەربۆیە سەرەڕای جیاوازیەکان لەگەڵ لاسالیەکانی ئەڵمانیا، ئیمکانگەراکانی فەرەنسە و فابیەکانی بەریتانیا تەئکیدیان لەسەر یەکگرتوکردنی بزوتنەوەی سیاسی چینی کرێکار دەکردەوە سەرەڕای جیاوازیەکان و لێرەوە **مارکس لە نامەیەکدا بۆ براکە دەڵێ" هەموو هەنگاوێک کە بزوتنەوەی عەمەلی ئێستا دەینێ گرنگترە لە دەرزەنێک بەرنامە"***٦.

ئەمە ستراتیژیەکی سەرکەوتو بو لە دوای کۆمۆنەی پاریسەوە بۆ ئامادەکردنی چینی کرێکار و ڕیکخراوکردنی لە پێناو بەرپاکردنی شۆڕشی کۆمەڵایەتیدا بەسەر سیستەمی سەرمایەداریدا. گەشەی مەزنی حزبە سۆشیالیستە جەماوەریەکان و بەشداریان لە پەرلەماندا و دەنگ و کورسی هێنانی زۆر وا دەکا **کە ئینگلس لە ساڵی ١٨٩٥دا بڵێ (حکومەت و بورژوازی ئەڵمانی"لە خەباتی قانونی حزبی کرێکاران زیاتر دەترسێ وەک چالاکی ناقانونی، لە سەرکەوتنی هەڵبژاردن دەترسێ وەک لە یاخی بوون".)***٧

پیشتریش **مارکس** باسی نمونەی لەم بابەتەی کردبوو ،وەک لە **شۆڕشی فەرنسە و شەڕی ناوخۆی ئەمریکادا، کە خەباتی شۆڕشگێرانە فۆرمی شەڕێک لە نێوان "حکومەتێکی شەرعی و دژە شۆڕشی یاخی"دا دەگرێتەخۆ***٨. ئەمە لەدریژەی ئەو جەدەلەدا بوو لە ساڵەکانی ١٨٧٠دا کە **مارکس** سەرخەتی ئەوەی باسکردبوو کە **لەوڵاتانێکدا ڕیگری دەستوری نیە بۆ هەڵبژاردنی حکومەتی سۆشیالیستی."***٩ **ئینگلس** لە پێشەکی ئینگلیزی کتێبی سەرمایەشدادەلێ مارکس گەیشتۆتە ئەوەی کە **"بەریتانیا تەنیا وڵاتیکە کە لەوانەیە ئەو شۆڕشە کۆمەڵایەتیەی کە هەرڕودەدا ،بەتەواوی ئامڕازی ئاشتیخوازانە و یاسایی ئەنجام بدرێت".***١٠

ئینگلس ڕوو بە حزبی سۆشیال دیموکراتی ئەڵمانی ئەو پرسیارە دەکا کە **" ئاکامی هەموو ئەمانە دەبی چی بێ؟ ئەوەنەبێ کە حزب کتوپڕ ، لەکاتی بریاردا، نەزانێ چی بکا؟ لە کاتێکدا کە ناڕۆشنی و نادڵنیایی هەبێ سەبارەت بە خاڵە بڕێنەرەوەکان، ئەو خاڵانەی کە پێشتر هیچ کات گفتوگۆیان لەسەرنەکراوە؟"*١١**

کەواتە " ناڕۆشنی و نادڵنیایی" هەبوە سەبارەت بەم ستراتیژیەی حزبە جەماوەریە سۆشیال دیموکراتەکان بۆ گرتنی دەسەڵات و کاراکتەری خەباتی چینایەتی و پەیوەندی نێوان کرێکاران و بورژوازی لە کۆماری دیموکراتیدا و گەیشتن بە حکومەتی سۆشیالیستی لەڕیگەی هەڵبژاردنی پەرلەمانیەوە.

بەلام دوایی ڕۆشن بوەوە کێشەکە هەر "ناڕۆشنی و نادڵنیایی" نیە لەوەی سۆشیال دیموکراتی دەبێ چی بکا؟ بەڵکو، **"دەرکەوت کە گەشەی حزبە سۆشیال دیموکراتە جەماوەریەکان بەرەو شێوازێکی ڕوبەڕوبونەوە نەچو بەڵکو فۆرمێکی تیکەڵاوبونی بزوتنەوەکەی لەگەڵ سیستەمی مەوجوددا(سەرمایەداری) لێ دروست بوو."*١٢**

هەرچەند لای مارکس و ئەنگلس ئەم لادانانە لە بنەما کۆمۆنیستیەکان لە نیو بزوتنەوەکەدا هەستی پێکراوە و ڕەخنەی لێگیراوە .بەڵام بەتایبەت دوای ١٨٩٠ لە کاتێکدا کە بزوتنەوەی سۆشیال دیموکراسی جەماوەری دەبێتەوە ئەم مەترسیەی کە بزوتنەوەی کرێکاری ببێتە بەشێک لە سیستەمی سەرمایەداری زۆرزیاتر گەشە دەکا. ڕەخنەیەک لە ئینگلس هەبێ ئەوەیە کە حسابی کەمی بۆئەم مەترسیە کردوە.

گۆڕان لە حزبێکەوە کە لە پێناو ئامادەکردنی کرێکاران بۆ گۆڕینی سیستەمی سەرمایەداریدا دروست بوە بەرەو حزبێک کە خۆی ببێتە بەشێک لە دامودەزگای بورژوازی و هێشتنەوە و پاراستنی سیستەمی سەرمایەداری گۆڕانێکی ڕیشەییە. ئەمە خاڵی سەرەکی ئەم وتارەیە کە لێکدانەوە لە هۆکارەکان و پرۆسەی گۆڕانی حزبی کرێکاری دەکا. ئەمە هەرچەند لە ڕابردویەکی دوردا ڕویداوە بەڵام زەمینەکانی لە دنیای

ئەمڕۆدا وەکو خۆی ماوە و سەرەتای ئەو گۆڕانکاریانەیە کە دواتر ڕێڕەوی بزوتنەوەی کرێکاری گۆڕیوە . هەربۆیە جێگای گرنگی پیدانی ئەمڕۆمانە.

دوالیزمی ریفۆرم و شۆڕش خۆی ناونیشانێک و نیشانەیەکی لادان و گۆرانکاری ڕیشەیی ترە کە لە ستراتیژ و ئامانجی بزوتنەوەی کۆمۆنیستی و کرێکاریدا دروست بوو و هەر بەتەنیا بە باسی ناکۆکی نێوان خەباتی ئابوری و ریفۆرم لەگەڵ خەباتی سیاسی و شۆڕشدا لێکنادرێتەوە. بەڵکو پیویست بە لیکدانەوە لەو گۆڕانکاریە بنچینەیی و لاوازی و تەجروبانەدایە کە ئەم دوالیزمەیان خولقاندوە. لەبەشی دوەمی ئەم وتارەدا باسی پرۆسەی ئەو گۆڕانکاریانەیە لە بزوتنەوەی کرێکاریدا دەکەین.

١* The International Workingmen's Association 1864General Rules, October 1864

٢* https://www.marxists.org/…/in…/iwma/documents/1864/rules.htm

٣* https://www.marxists.org/history/international/iwma/documents/1866/instructions.htm

٤* مارکس ، بەشداری لە ڕەخنەی ئابوری سیاسی https://www.marxists.org/…/be…/works/1897/04/marx-reform.htm

٥* https://www.marxists.org/…/1872/hague-conference/parties.htm

٦* نامەی مارکس بۆ براکە لە ٥ ئایاری ١٨٧٥ https://www.marxists.org/…/…/works/1875/letters/75_05_05.htm

*٧ ئینگلس، پێشەکی بۆ کتێبی 'خەباتی چینایەتی لە فەرەنسە 'ی مارکس
*٨ https://www.marxists.org/…/…/1872/hague-conference/index.htm
*٩ هەمان سەرچاوە
*١٠ئینگلس پێشەکی ئینگلیزی کتێبی سەرمایە .ل ٩٩. سەرمایە.کارل مارکس، چاپی کوردی ، عەبدوڵا ڕەسوڵی
https://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1/p6.htm .
*١١ چۆن جیهان دەگۆڕین، مارکس و ئەنگلس و سیاسەت، ل ٦٩، هوبسباوم، بە زمانی ئینگلیزی.
*١٢ ل ٦٨ هەمان سەرچاوە

٦

دیموكراسی هەڵخەڵەتێنەرانە

وەک لە بەشی یەکەمی ئەم وتارەدا باسمانکرد*١ یەکێک لە ئاڵوگۆڕە ڕیشەییەکانی بەسەر سۆشیال دیموکراتی کرێکاریدا هات لە دوای کۆمۆنەی پاریسەوە جێگای ریفۆرم و هەڵوێست سەبارەت بە دەوڵەت بوو لەم بزوتنەوەیەدا. بورژوازی ڕوخسارێکی هەڵخەڵەتێنەرانەی لە دیموکراسی بونی دەزگای دەوڵەتی، دەزگای پەرلەمانی نیشاندا . لەژێر ناوی "پەرلەمان و حکومەت هی هەمو چینەکانە و هەڵبژاردن و نوێنەرایەتی پەرلەمانی ڕیگەی هەموو چینەکانە بۆ گەیشتنە دەسەڵات"، ڕووی ڕاستەقینە و دەسەلاتی ڕاستەقینەی بورژوازی شاردەوە. بزوتنەوەی کرێکاری باجی گەورەی ئەم دیموکراسیە هەڵخەتێنەرەی بورژوازی داوە ،و گەورەترینیان باجی شەق بونی بزتنەوەی سۆشیال دیموکراتی کرێکاری کۆتایی سەدەی نۆزدە و سەرەتای سەدەی بیست بوو. بەڵام ئەزمەی سیستەمی سەرمایەداری بەناچاری وەک لافاو هەموو ڕوپۆشێک لەسەر ڕوخسارە هەڵخەتێنەرەکانی ئەم سیستەمە چەوسێنەرانە دادەماڵێ.لەم دۆخەدا بزوتنەوەی ملێونی کرێکاران دەرک بە پێوستی شۆڕش و بەرەنگاری و تێپەڕبون دەکا لە چوارچێوەی سیستەم و دامودەزگای قەیرانگرتوی سەرمایەداری.

جیاوازیەکانی نێو بزوتنەوەی کرێکاری سەبارەت بەم دۆخە خۆی لە بەرگی دوالیزمی ریفۆرم و شۆڕشدا نیشاندا ،و ئەنتەرناسیونالی دووەم و بزوتنەوەی کرێکاری لە ژێر ئەم ناونیشانەدا بوو بە دوو بەشەوە. لێرەدا باس لەو گۆرانکاریە ڕیشەییانە دەکەین کە لە ستراتیژ و ئامانجی بزوتنەوەی کۆمۆنیستی و کرێکاریدا دروست بوو. هەروەها باسی

ڕەخنەی هەرکام لە مارکس و ئینگلس لەو هەڵوێستانەدەکەین کە بەرامبەر بە دەوڵەتی بورژوازی و مانەوە لە بازنەی ریفۆرم لەنێو سۆشیال دیموکراتیدا خراوەتەڕوو. دواتریش ڕەخنەکانی پانەکوک و لینین و ڕۆزالوکسبورگ لە ریڤیژینزم و پەرلەمانتاریزم دەخەینەڕوو تاکو دیدێکی ڕۆشن لەو کێشمەکێش و ئاڵوگۆڕانەمان هەبێ کە لەم بزوتنەوەدا ڕویداوە ،وە بزانین چۆن ئەم بزوتنەوە کرێکاری و کۆمۆنیستیە بەپێی دۆخ و گۆڕانکاریە سیاسی و ئابوریەکان و مەسەلەکانی ناو خەباتی چینایەتی گۆڕانی ڕیشەیی بەسەردا هاتوە؟

نوقم بون لە پەرلەمانتاریزمدا

لە دوای کۆمۆنەوە مەسەلەی پەیوەندی نێوان کرێکاران و دەوڵەتی بورژوازی دەبێتە یەکێک لە کێشەکان و جیاوازیەکان . لە ساڵی ١٨٧٥**مارکس** ڕەخنە لە لاسال دەگرێ و دەڵێ**"تەنیا لاسال خۆی، بە لەخۆبایی بون و خەیاڵەکانیەوە، لەتوانایدایە کە باوەڕ بەوەبکا کە مومکینە، بەهۆی یارمەتی وەرگرتن لە حکومەتەوە، کۆمەڵگەیەکی نوێ دروست بکەی هەر بەو ئاسانیەی کە هێڵێکی تازەی ئاسن دروست دەکەی."* ٢** ئەمە لەوەڵامی ئەو بەندەی "بەرنامەی گۆتە"دایە کە **لاسال** دەڵێ**"بۆ ڕێگەکردنەوە بۆ چارەسەری مەسەلەی کۆمەڵایەتی، حزبی کرێکارانی ئەڵمانیا داوادەکەن کە بەیارمەتیدانی دەوڵەت هەرەوەزیە بەرهەمهێنەرەکان دروست بکرێ."* ٣**

مارکس درێژە بەم ڕەخنەیەی لە تێگەیشتنی لەدەوڵەتی بورژوازی و چۆنیەتی گۆڕینی هەلومەرجی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری دەگرێ و دەڵێ**"کاتێک کریکاران هەوڵدەدەن بۆ بەدیهێنانی مەرجەکانی هەرەوەزیە بەرهەمهێنەرەکان لە ئاستی هەموو کۆمەڵگەدا، ئەمە تەنیا بەمانای ئەوەیە کە کاردەکەن کە هەلومەرجی ئێستای بەرهەمهێنان شۆڕشگێڕانە بکەن ، ئەمە هیچ پەیوەندیەکی هاوبەشی نیە لەگەڵ**

دامەزراندنی هەرەوەزیە بەرهەمهێنەرەکان بەیارمەتی دەوڵەت. ئەوەندەی سەبارەت بە کۆمەڵە هەرەوەزیەکانی ئیستاوە بێت ئەوەندە بایەخیان هەیە کە دەستکردی سەربەخۆی کرێکارانە، وە چ لەلایەن حکومەتەکان و چ لەلایەن بورژوازیەوە ناپارێزرێن."* ٤

ئەم جۆرە لە هاوکاری لەگەڵ حکومەتی بورژوازیدا، دوای مارکس لەلایەن **ئینگلس**یشەوە دراوەتە بەر ڕەخنە. ئەمە کاتێکە نوێنەرانی کرێکاران چونەتە ناو پەرلەمانی ئەڵمانیا و بەشداری دەکەن. لەنامەیەکدا بۆ J.P. Becker دەنوسێ" **ئەم نوێنەرانە لە پەرلەمان 'پیشنیاری پۆزەتیڤانە' بۆ حکومەتی ئێستا دەکەن کە چۆن لە شتە بچوکەکاندا کارەکان باشتر بکەن و هتد، وە کرێکاران کە بە کەسانی دەرەوەی یاسا دانراون و بە دەست و پێی بەستراوەوە دراونەتە دەست ڕەفتاری مەزاجی پۆلیس ، چاوەڕوانیان لێدەکرێ ئەمە بە نوێنەرایەتی کردنی خۆیان دابنێن! ئەوەی تایبەتمەندی سەرنج ڕاکێشی بزوتنەوەی کرێکارانی ئەڵمانیایە ئەوەیە کە هەڵەی لیدەرەکان لەلایەن جەماوەرەوە چاک دەکرێتەوە."* ٥**

لەفەرەنسا "ئیمکانگەراکان" و لە بەریتانیاش "فابیەکان" لە ناو بزوتنەوەی کرێکاریدا هەمان هەڵوێستیان بەرامبەر بە دەولەتی بورژوازی وەرگرت و هەمان بۆچونی لیبرالی بورژوازیان پەیڕەوکرد کە دەیانوت" **پەرلەمان هەموو چینەکان وناکۆکە چینایەتیەکان لەناودەبا،بەبێ جیاوازی، لەڕیگەی مافی دەنگدان و مافی بەشداری لە حکومەتدا"*٦**

ئەم تێڕوانینە سەبارەت بە دەوڵەت و دەزگاکانی ، وەک پەرلەمان و دەنگدان و دەستور و حکومەت وهتد..ئەو ئاڵوگۆڕە سەرەکیە بوو کە لە نێو سۆشیال دیموکراتی و بزوتنەوەی کرێکاریدا سەریهەڵدا و بوە باڵێکی نێو بزوتنەوەی کرێکاری کە لە فەلسەفە و ئابوری و سیاسەتدا دواتر

بەشێوەی مەکتەبێکی فکری و سیاسی و ئابوری جیاواز لە کۆمۆنیزم خۆی ساغکردەوە. ئیتر مەسەلەی سەرەکی ئەم باڵەی نیو سۆشیال دیموکراتی چۆنیەتی بەشداری و پاراستنی ئەم دەوڵەتە قەومیانەیان بوو. چۆنیەتی پاراستنی پەرلەمانتاریزم بو ،کە ئەنجامەکەی دەنگدان بە پرۆژەکانی چینی بورژوازی بوو. دەنگدان بە پاراستنی گومرگی، دەنگدان بەشەڕی جیهانی ئیمپریالیستی، هاوپەیمانی لەگەڵ حزبە بورژوازیەکان و بەشداری لە حکومەتە بورژوازیەکاندا هتد..

ئینگلس لە ساڵی ١٨٩١دا لە ڕەخنە لەبەرنامەی ئیرفورتی سۆشیال دیموکراتی ئەڵماندا ئاماژە بە مەترسی گەشەی ئەم "ئۆپۆرتۆنیزمە" دەکا و دەڵێ**" ئەمە لە بیرچونەوەیەکی گەورەیە، مەبدەئەکان لەبەرامبەر بەرژەوەندیە کاتیەکانی ڕۆژدا هەڵدەسەنگێندرێ، ئەم خەبات و هەوڵدانانە بۆ سەرکەوتنی ساتە کاتیەکان بەبێ گوێدانە ئەنجامەکانی دواتری، ئەمە قوربانیکردنی ئایندەی بزوتنەوەکەیە لە پێناو ئێستایدا، لەوانەیە مەبەست "ڕاستگۆیانە" بێ، بەڵام ئەمە ئۆپۆرتۆنیزمە و هەروا دەمینێتەوە، وە ئۆپۆرتۆنیزمێکی "ڕاستگۆیانە" لەوانەیە ترسناکترینیان بێت."*** ٧

دوای دوو دەیە ئەم مەترسیەی ئینگلس دەبێتە ئەزمەیەکی جدی ،کە سۆشیال دیموکراتی دەخاتە ژێرئەو پرسیارەوە کە ئایا لە ڕیگەی پەرلەمانەوە خەبات بۆ سۆشیالیزم بە کوێ دەگا؟
ڕۆزا لۆکسمبۆرگ لە ١٩٠٤ دا دەنوسێ**" پەرلەمان بۆ بورژوازی ئەو قازانجەی جارانی نیە کە دژی دەرەبەگایەتی بەکاری دەهێنا و پەرلەمانی ئێستا بۆ دانانی بودجە و قەواڵەی سوپا، ئیعتباری نوێدان بە کۆلۆنیلەکانی شەڕ لە ئەفریقا و ناوچەکانی بازرگانیە"**. ئەو پرسیارە دەکا کە سۆشیال دیموکراتی **" ناتوانێ لەوە زیاتر بکا، لەوە دەچێ، بەرەو خۆ قوربانیکردن بچێ، بەرەو قوربانیکردنی سۆشیالیزم دەچێ لە سەر مێزی پەرلەمانتاریزمی بورژوازی، ئایا ئاکامی ئەمە چی دەبێ؟**

هەڵوەشانەوەی بزوتنەوەی کرێکاری، ناڕۆشنی ئایدیاکان، لادانی ئەخلاقی نوێنەرانی حزب. ئاکامی پڕاوپڕی تاکتیکی وەزارەتی Jaurès’(سۆشیالیست) لە فەرەنسا بەشیوەیەکی ڕۆشن خزمەت دەکا بە ئاگادارکردنەوەی هەموو بزوتنەوەی جیهانی پرۆلیتاریا، کە ئەمە ئەو ڕیگایە نیە بتوانی بەر بە داکشانی پەرلەمانتاریزمی بورژوازی بگرێ." *٨

ئەم داکشانەی پەرلەمانتاریزمی بورژوازی ، نیشانەی سەرەتاکانی بنبەستی لیبرالیزمی بورژوازی و دەورانی ئەزمەی جیهانی و پێویستی ئیمپریالیزم بە شۆڤێنیزم و بە شەڕ بوو.
هاوکات ئەوەی ڕۆزا لۆکسبۆرگ لە ساڵی ١٩٠٤دا باسی دەکا سەرەتای بنبەستی سۆشیال دیموکراتیە کە لەدوای کۆمۆنەی پاریسەوە نەیتوانیوە شێوازێکی تر جگە لە ڕیگەی پەرلەمانی بگرێتە بەر لە خەباتی چینایەتیدا!

هەربۆیە کاتێکیش ئەزمەی لیبرالیزم و پەرلەمانتاریزم دەستپێدەکا ولە دەیەی یەکەمی سەدەی بیستدا دەچینە ناو دەورانی توندبونەوەی ململانێی ئیمپریالیستی و دارمانی "ئاشتی و دیموکراسی" لیبرالیزم، ئیتر ئەم سۆشیال دیموکراتیەش توشی ئەزمە و جیابونەوەیەکی گەورە دەبێ. ئەو زەمینەیەی پەرلەمانتاریزمەی دوێنێ ،کە بزوتنەوەی کرێکاری لەسەری گەشەی سیاسی دەکرد، دەگۆڕدرێ و بورژوازی لەڕیگەی شەڕ و سەرکوتی بزوتنەوەی شۆڕشگێڕانەی کرێکارانەوە دەسەڵاتی سیاسی خۆی ڕادەگرێ. هەربۆیە ئیتر ئەوەی **ئەنگلس** لەسەر پەرلەمان دەیوت لەگەڵ دەورەی ئەزمەی سیاسی و سەربازی ئیمپریالیزم نەدەهاتەوە. ئەو دەیوت **" کەسێک دەتوانێ بێهێنێتە پێش چاو کە لەوانەیە کۆمەڵگەی کۆن گەشە بکا بە شێوەیەکی ئاشتیانە بۆ کۆمەڵگەیەکی نوێ لەوڵاتانەدا کە نوێنەرانی خەڵک هەموو دەسەڵاتێکیان لەدەستدایە، لەو شوێنەی، ئەگەر لایەنێک پشتیوانی زۆربەی خەڵکی لە پشت بێت،**

ئەوە دەتوانێ ئەوە بکا کە لەگەڵ ڕێگەی دەستوری بگونجێ:وەک لە کۆماری دیموکراتی وەک فەرەنسا و لە ئەمریکا و لە شانشینی بەریتانیا."* ٩

لەم دەورەی نوێیەی ئەزمەی لیبرالیزم و پەرلەمانتاریزم و سەرهەڵدانی شەپۆلی شۆڕشگێڕانەی کرێکاراندا گۆڕانکاری بەسەرسۆشیال دیموکراتی کرێکاریدا دێت و سۆشیال دیموکراتی بۆ گەیشتنە دەسەڵات پێویست بوو لە دەرەوەی پەرلەمانتاریزمدا بەدوای ستراتیژێکی تردا بگەڕێ.

بەڵام سەرەڕای ڕەخنەکانی مارکس و هەوڵەکانی ئەنگلس لە خۆشباوەڕی بە دەوڵەتی بورژوازی و دورکەوتنەوە لە ئۆپۆرتۆنیزم ، سۆشیال دیموکراتی لە بزوتنەوەیەکەوە کە دەویست سیستەمی سەرمایەداری بگۆڕێ بە سۆشیالیزم ،وە لە ڕیگەی کۆمۆنەوە دەزگای دەوڵەتی بورژوازی هەڵوەشاندەوە ، گۆڕدرا بە بزوتنەوەیەک کە زۆربەی ڕیزەکانی کەوتە ژێرکاریگەری ڕەوتی لیبرالیزم و ریفۆرمیزم و پەرلەمانتاریزم . ئەم ڕەوتە سەرەتا خۆی وەکو ڕیڤیژینیزم ناساند، واتە وەک ڕەوتێک کە بانگەشەی خوێندنەوە و چاوخشاندنەوە بە بنەماکانی کۆمۆنیزمدا دەکرد، بەڵام لەکۆتاییدا ئەم دەورەیەدا، واتە لەگەڵ هەڵگیرسانی جەنگی جیهانی یەکەمدا، سۆشیال دیموکراتی ڕەنگی ئەم ڕیڤیژنیزمەی گرت. هەربۆیە پێویستە ئەم پرۆسەیە زیاتر شرۆڤە بکەین تا بزانین چ پەیوەندیەک لە نێوان ریڤێژینزم و لیبرالیزم و پەرلەمانتاریزم و سۆشیال دیموکراتیدا هەیە؟

پەتای ڕیڤێژینزم

دیالەکتیکی گەشە و پەرەسەندنی بزوتنەوەی کرێکاری و سۆشیال دیموکراتی هاوکات بوو لەگەڵ بڵاوبونەوەی پەتای ریڤیژینزمدا لەهەموو وڵاتە سەرمایەداریەکان. **لینین** لە ساڵی ١٩٠٨ دا دەڵێ **"چی ڕیڤێژینیزم دەکاتە کارێکی حەتمی کە دەبێ لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا ڕوبدا؟**

لەبەرئەوەی ،لە هەموو وڵاتێکی سەرمایەداریدا، لەپاڵ پرۆلیتاریادا، توێژێکی زۆری وردە بورژوازی هەیە.بەرهەمهێنانی بچوک پێشتر و ئێستاش بەردەوام سەرمایەداری بەرهەم دەهێنێتەوە.سەرمایەداریش ڕیزێکی تەواو لە "چینە ناوەندەکان" دروست دەکا(پاشکۆی کارگە ، کارکردن لەناو ماڵدا،کارگە بچوکەکان کە لە وڵاتدا بەفراوانی هەن،..).ئەم بەرهەمهێنەرە بچوکە نوێیانە پاڵ پێوەدەنرێن، بەپێی دەورەکەیان، حەتمەن بۆ ڕیزەکانی پرۆلیتاریا. هەربۆیە ئاساییە کە بیروبۆچونە وردەبورژوازیەکانیشیان بەردەوام بچێتە ناو ڕیزەکانی حزبە کرێکاریە بەرفراوانەکان."*١٠

بێگومان ئەمە تەواوی کێشەی سەرهەڵدانی بۆچونی ناکۆک و لەوانە ریڤیژینزم لە ناو سۆشیال دیموکراتیدا نیە. واتە ڕیڤیژینیزم بەتەنیا لە کاریگەری هاتنی چینی وردەبورژوازی و بۆچون و جیهانبینیەکەیدا بەرتەسک نابێتەوە. هەربۆیە دواتر لینین لە ساڵی ١٩١٠ ئاماژە بە بۆچونەکانی **ئەنتۆن پانیکوک دەکا*١١** و "ئەنجامگیریە زانستیەکانی"نامیلکەیەکی ئەو ڕوندەکاتەوە لەسەر هۆکارەکانی سەرهەڵدانی ریڤیژینزم لەناو بزوتنەوەی سۆشیال دیموکراتی کرێکاری جیهانیدا.

پانیکوک ئاماژە بە فاکتەرە جۆراوجۆرەکانی دروستبونی ناکۆکیەکانی ناو بزوتنەوەی کرێکاری و سۆشیال دیموکراتی دەکا. لێرەدا ئەوەی گرنگە لەم لێکدانەوەی پانیکوک دا ئەوەیە کە باسی چینی کرێکار خۆی دەکا کە بۆچی و چۆن توشی ئەم کێشانە دەبێ؟ باس لە ئاستی گەشەی سەرمایەداری و کاریگەری لەسەر تێگەیشتنی سۆشیالیستی چینی کرێکار دەکا.باس لە ئاستی گەشەی هێزی بەرهەمهێنەری کرێکار و ڕادەی چڕبونەوەی ژمارەکەی لە یەک ناوەندا و ئاستی ڕیکخراوبونی و فێربونی پابەندبون بە سیستەم و ئاستی هەژاری دەکا و هاوکات باسی ئەو گۆڕانکاریانە لە شیوەکانی خەباتی چینایەتی کرێکاراندا دەکا کە

بەشێوەی"بازدان"ئەم بزوتنەوەیە دەگۆڕێ و ترس دەخاتە دڵی سیستەمی سەرمایەوە. بەشێوەیەكی سەرەكی تەئكید لە بزوتنەوەی كرێكاری وەک بزوتنەوەیەكی زیندوو دەكا كە لە چوارچیوەی هەلومەرجێكی مێژوویی و ئابوری و سیاسی دیاریكراودا ڕەوت و دیدگای جیاجیای تێدا دروست دەبێ بۆ وەڵامدانەوە بە كێشەكانی خەباتی چینایەتی.

ئێمە لە سەرەوە باسی لیبرالیزمی بورژوازیمان كرد وەک یەكێک لە فاكتەرەكانی كاریگەری لەسەر دروستبونی ناكۆكی و لادانەكانی نێو بزوتنەوەی كرێكاری لە ڕەوتی شۆڕشگێڕانە و دروستبونی باڵی ریفۆرمیستی لە نێو چینی كرێكاردا. پرسیارەكە لێرەدا ئەوەیە كە بۆچی ئەم بۆچون و دیدگا و لێكدانەوە لیبرالیستیە كاریگەری لەسەر خەباتی كرێكاران دادەنێ؟

وەڵامەكەی ئەوەیە كە چینی كرێكار لەخەباتێكی زیندووی چینایەتیدایە و بەپێی ئاستی گەشە و تەجروبەی خۆی بەو ڕاستیە دەگا ،كە چ ڕیگایەک ئەو لە دەست چەوسانەوە ڕزگاردەكا. ئەم ئەنجامگیریە سادەیە خۆی لەدڵی دۆخێكی ئاڵۆزو دوالیزمی خەباتی ئابوری و سیاسیدا یەكلایی دەبێتەوە . هەرچەند كۆمەڵگەی سەرمایەداری گەشە بكا و هێزی بەرهەمهێنەری كرێكار گەشە بكا و تەجروبەكانی خەباتی ڕۆژانە و "بازدان" وشۆڕشەكانی زیاتر بێت ئەوەندە نزیكتر دەبێتەوە لەو ئاسۆ و بەدیلەی كە دەتوانێ لە قاڵبی سیستەمی سەرمایەداری تێپەڕێنێ و ئەم وشیاری و تەجروبەیە ببێتە "خواستێكی گشتی و كۆلێكتیڤی" ملێۆنەها و ملیارەها كرێكار.

ئەمە پرۆسەی واقعی خەباتی چینایەتیە ،كە بەپێی ئاستی گەشە و توانایی سیاسی و ڕیكخراوەیی چینی كرێكار مەسەلەی شۆڕش و دەسەڵات مەترەح دەبێت نەک بەپێی عەقڵی شۆڕشگێڕانەی گروپێكی كۆمۆنیستی یان حزبێكی كۆمۆنیستی. وەک **ماركس** لە ڕەخنە لە گروپێكی ناو

"کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکان"دادەڵێ" بۆ ئەوان ئەو هەلومەرجە ڕاستەقینەی کە هەیە، هێزی پاڵنەری شۆڕش نیە بەڵکو بەتەنیا بونی خواستە. کاتێک ئێمە بە کرێکاران دەڵێین ، پیویستە ١٥، ٢٠، ٥٠ ساڵ بە شەڕو خەباتی ناوخۆ(چینایەتی) دا تێپەڕن، نەک تەنیا بۆ گۆڕینی دۆخ، بەڵکو بۆ چاکردنی خۆتان وە بۆ ئەوەی نیشانی بدەن کە دەتوانن باڵادەستی سیاسیتان هەبێت. هەروەک دیموکراتەکان کە وشەی خەڵکیان کردوە بە بت ، ئێوەش وشەی پرۆلیتاریاتان والێکردوە.هەروەک دیموکراتەکان ،ئێوەش زاراوەی شۆڕشتان خستۆتە شوێن ئیڤۆلوشنی شۆڕشگێرانە "*١٢

ئەم جۆرە ناسینەی شۆڕش کە بتێک نیە و تەنیا زاراوەیەکیش نیە، بەڵکو دیاردەیەکی دیالەکتیکی و یەکێتی دژەکانە خۆی کلیلی دەرک کردنی هەموو ئەو مێژوەی خەباتی چینایەتی کرێکارانە کە پڕ لە هەوراز و نشێویە و سەرکەوتن و شکستە. دەرک کردنی ئەوەی بۆچی لەم دەورەیەدا کە چینی کرێکار لە باری سیاسی و ڕێکخراوەییەوە گەشە دەکا بەڵام پەتای ریڤیژینیزم و لیبرالیزم و پەرلەمانتاریزم دایدەگرێ ؟ وەک بەدروستی **لینین** دەریدەبڕێ کە**"ئەم جیاوازیانە سەرچاوەکەی خۆی ئەو خەسڵەتە دیالەکتیکیەیە کە گەشەی کۆمەڵایەتی چینی کرێکار هەیەتی کە لەدڵی ناکۆکیەکاندا و لەڕیگەی ئەم ناکۆکیانەوەیە دەچێتەپێش"*١٣.**

سۆشیال دیموکراتی لەم دەورەیەدا بەباشترین شێوە ڕێگاکانی گەشەی سیاسی و ڕیکخراوەیی کرێکاران لە مەیدانی کاری حزبی وسەندیکایی و پەرلەمانی و ڕۆژنامەگەری دەناسێتەوە و کاری جدی دەکا. ئەنەترناسیونالی دوەم و حزبە کرێکاریەکان لەزۆربەی وڵاتاندا دروست دەکا. **لەم ماوەیەی ١٩٠٥ تا ١٩١٣دا ژمارەی کرێکارانی سەندیکاکان لە ٣ ملێونەوە بوە ٦ ملێون و سۆشیال دیموکراتی**

ئەڵمانی ، فینلاند و سوید لە ٪٣٠بۆ٪٤٠ی دەنگیان هێنا لە هەڵبژاردنە پەرلەمانیەكاندا.*١٤. هەروەها كۆمەڵەی فابینەكانی بەریتانیا كاریگەری گەورەیان لەسەر سۆشیالیستە ریفۆرمیستەكان و لەوانەش برنشتاین هەبوو،ئەم كەلتورە پەیوەندی پەیداكرد لەگەڵ هوڵندە و ئەسكەندناڤیشدا.*١٥. ئەمانە لەگەڵ پرۆسەی دروستبونی دەوڵەت ومەركەزی بونەوەی دەسەڵات و بازاڕی ناوخۆیی و هاوكات پێشبڕكێی سەرمایەی مۆنۆپۆلی و ئیمپریالیستی چوەتە پێش و زەمینەی دروستكردنی توێژی" ئەرستۆكراتی" كرێكاری و گۆڕانی فۆرمی كاری حزبی و سەندیكا كرێكاریەكان بە دەزگایەكی بیرۆكراتی و نوخبەیی، بەرتەسككردنەوەی چالاكی سیاسی و ڕێكخراوەیی بەپێی یاسا و فشار و سەركوتی مانگرتن و چالاكی شۆڕشگێڕانە كرێكاران.ئەمانە هەمویان فاكتەربوون لە دروستبونی ئەو دوالیزمەی لە نیوان گەشەی سیاسی كرێكاران لەلایەك و كەوتنە ژێر هەژمونی فكری و سیاسی ناسیونالیزم و لیبرالیزم و پەرلەمنتاریزمی بورژوازی لەلایەكی ترەوە.

لەگەڵ سەرهەڵدانی ئەزمەی سیاسی و سەربازی ئیمپریالیزم ئەم دوالیزمە بزوتنەوەی كرێكاری شەق دەكا. سۆشیال دیموكراتی ڕوبەڕوی دەورەیەكی نوێ دەبێتەوە كە دەبێ هەڵوێست بەرامبەر بە بورژوازی و دەوڵەتەكەی و سیاسەتە ئیمپریالیستیەكانی دەربڕی و ڕوبەڕویان بێتەوە. ئیتر ئەم كارە بە پەرلەمانتاریزم و لە چوارچیوەی كاری ڕیگاپێدراوی یاساییدا ناكرێ. چینی كرێكار چیتر ناتوانێ لە قاڵبی كاری سەندیكاییەكی پیشەییدا بمێنێتەوە كە تەنیا مەسەلەی كرێ و ریفۆرمی ئابوری هەبێ ،چونكە سەرجەم كۆمەڵگە و چینی كرێكار گیرۆدەی سیاسەتی شەڕ و تاڵانكاری و سەركوتی بێ پەردەی بورژوازی و دەوڵەتەكەیەتی.

هەربۆیە سۆشیال دیموكراتی پیویستی بە فكر و سیاسەتی كۆمۆنیستی نوێ دەبێ سەبارەت بە شۆڕش و دەوڵەت و گۆڕانكاری كۆمەڵایەتی .ئەم كێشانە خۆیان لە چەند مەیدانی سیاسی و ئابوریدا نیشان دەدەن ،

لەوانە چۆنیەتی هەڵوێست بەرامبەر بە دەوڵەتی بورژوازی، چۆنیەتی بەشداری لە پەرلەماندا، شێوازی ڕیكخستنی جەماوەری كرێكاران، مانگرتنی گشتی و شۆڕش وشەڕی جیهانی و هتد..

ریڤیژینزمیش سەرەتا لەلایەن برنشتاینەوە وەک سەیركردنەوە و چاوخشانەوە بە بنەماكانی بیروباوەڕی ماركسدا هاتە كایەوە سەبارەت بە گەشە و ئەزمەی سەرمایە و دواتر باسی گرنگی دەستكەوتی كاتی و ریفۆرم گرنگترە لە ئامانجی گۆڕینی سیستەم " بزوتنەوە هەموو شتێكەوە ئامانج هیچ"، بەڵام دواتر بوە چوارچێوەیەكی سیاسی و عەمەلی بۆ ئامانجی ریفۆرم و بونە بەشێک لە خودی سیستەمی زاڵی سەرمایەداری و پەرلەمان و حكومەتەكەی و وەرگرتنی ئیمتیازاتێک بۆ توێژی كاربەدەستانی حزبی و حكومی و سەندیكایی كرێكاران. هەر ئەم بەرژەوەندیە مادی و بەرتەسكیە فكریانە بوون كە ئەم ڕەوتە ریفۆرمیستیەی لە نێو بزوتنەوەی كرێكاریدا زاڵ كرد. ئەم **"گروپە كە نوێنەرایەتی بەرژەوەندیەكی جیاوازیان دەكرد گەشەی سەرمایەداریان بە گەشەی سۆشیالیزم دەزانی".*١٦**

لەكاتی ئەزمەی سیاسی و سەربازی نێوان دەوڵەتە سەرمایەداریەكاندا ئەم ڕەوتە ریفۆرمیستی و ئۆپۆرتۆنیستیەی نێو سۆشیال دیموكراتی تەواو ڕەنگی ئەم ریڤیژینزمەی لێ نیشت و ئامانجی كاتی مانەوە لە پەرلەماندا و مانەوە لە قاڵبی دامەزراوە ڕەسمیەكانی دەوڵەتدا كرایە ئامانجی پیرۆزی"دیموكراسی". ئیتر كاوتسكی وەک برنشتاین قسەكەری ڕەسمی ئەم "دیموكراسی بورژوازی"ە بوو. ئەمە تێكشكانی بزوتنەوەی كرێكاری بوو لەبەردەم بتی دەوڵەت و سیستەمی سەرمایەداریدا. شكست بوو بەهۆی دیموكراسی هەڵخەڵەتێنەرانەی بورژوازیەوە.

بەڵام لەگەڵ قوڵبونەوەی ئەزمەكانی سەرمایەدا شاهیدی سەرهەڵدانەوەی شەپۆلی شۆڕشگێڕانەی بزوتنەوەی كرێكاران بوین. هەربۆیە لە نێو

بزوتنەوەی کرێکاری جیهانیدا پێویستی دەرک وستراتیژی تازەی هێنایە ئاراوە بۆ چۆنیەتی تێپەڕین لە سەرمایەداریەوە بۆ سۆشیالیزم و دروستکردنی بەدیلی ئەنتەرناسیونالی دوەمی سۆشیال دیموکراتی.

ئەم دۆخە نوێیەی خەباتی چینایەتی ئاڵوگۆڕ لە سۆشیال دیموکراتیی جیهانیدا دروست دەکا وژێرپێی تیوریەکانی ریڤیژنیزم سەبارەت بە گەشەی سەرمایەداری و پیرۆزی دەوڵەتی بورژوازی ودیموکراسیە پەرلەمانیەکەی بۆش دەکا . وەک پێشتر ڕۆزا هەستی پێکرد کە سۆشیال دیموکراتی ناتوانێ لە قاڵبی تاکتیک و ستراتیژی جارانیدا بمێنێتەوە و بەتایبەت لەژێر کاریگەری دۆخی شۆڕشگێرانەی ڕوسیادا شیوازێکی نوێی شورایی و مانگرتنی جەماوەری کە جیاوازە لە خەباتی پەرلەمانی دەردەکەوێ. ئەمە جارێکی تر ئەو حوکمە بنەڕەتیەی لە سەرەتای ئەم نوسراوەدا ئاماژەمان پێدا دەسەلمێنێتەوە کە خەباتی چینایەتی بە کێشە و بنبەستی سۆشیال دیموکراتیەوە قەتیس نابێتەوە و لەگەڵ دەورەیەکی نوێ لە ئەزمەی سەرمایەداری جیهانی و بنبەستی سیستەمی سیاسی بورژوازی و پەرلەمانتاریزم و لیبرالیزمەکەی، جارێکی تر چینی کرێکار پێویست بوو وەڵامی شۆڕشگێرانەی خۆی بە دەوڵەتی بورژوازی بداتەوە و سیستەمی سیاسیی ئەلتەرناتیڤی خۆی نیشان بداتەوە.

لێرەدا دەگەینە قۆناغێکی جیاواز و نوێ لە خەباتی چیانیەتیدا کە دیسانەوە چینی کرێکار لەڕیگەی شۆڕشەوە بەم وەڵامە ڕادیکاڵەی خۆی بە سیستەمی سەرمایەداری ئاشنامان دەکا. هەربۆیە لەبەشی داهاتوودا نمونەی شۆڕشەکانی ڕوسیا شرۆڤە دەکەین و دواتر دەچینە سەر لێکدانەوەی ئاکامەکانی شۆڕش و خەباتی چینایەتی لە دەورەی دوای سەرکەوتنی شۆڕشی سۆشیالیستی ئۆکتۆبەردا.

سەرچاوەکان:

*١ دوالیزمی شۆڕش و ڕیفۆرم

http://www.asokamal.com/index/?p=1750

*٢ ڕەخنە لەبەرنامەی گۆتە، مارکس، ل٢٣٣،مختارات مارکس و انجلز،جلد٢،دار التقدم

*٣هەمان سەرچاوە،ل٢٣٢

*٤ هەمان سەرچاوە بە ئینگلیزی https://marxists.catbull.com/archive/marx/works/1875/gotha/ch03.htm

*٥نامەی ئینگلس بۆ بیکەر https://www.marxists.org/archive/marx/works/1880/letters/80_04_01.htm

*٦ لینین، مارکسیزم و ریڤیژینیزم، ل ٤٢١،،المختارات ، جلد٣،دار التقدم.بەعەرەبی.

*٧ ئینگلس ڕەخنە لەبەرنامەی ئیرفورتی سۆشیال دیموکراتی ئەڵماندا

https://marxists.catbull.com/archive/marx/works/1891/06/29.htm

*٨ ڕۆزا لوکسبورگ، سۆشیال دیموکراتی و پەرلەمانتاریزم https://marxists.catbull.com/archive/luxemburg/1904/06/05.htm

*٩ ئینگلس،ڕەخنە لەبەرنامەی ئیرفورتی سۆشیال دیموکراتی ئەڵماندا لە ١٨٩١

https://marxists.catbull.com/archive/marx/works/1891/06/29.htm

*١٠ مارکسیزم و ڕەوتی ڕیڤیژینیزم،ل ٤٢٤،المختارات ، جلد٣،دار التقدم.

*١١ پانیکوک *The Tactical Differences in the Labour Movement (Die taktischen Differenzen in der Arbeiterbewegung*, Hamburg, Erdmann Dubber, 1909), Anton Pannekoek

https://marxists.catbull.com/archive/lenin/works/1910/dec/16.htm

*١٢مارکس ،کۆبونەوەی کۆمیتەی ناوەندی کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکان Minutes of Central Committee Meeting, 15 September 1850, in Karl Marx, *The Revolutions of 1848* (Harmondsworth, 1978), p 341.

*١٣ لینین ، ناکۆکیەکانی نێو بزوتنەوەی کرێکارانی ئەوروپا، ل ٥١٧،المختارات ، جلد٣،دار التقدم.

*١٤ هۆبسباوم ،نفوزی مارکسیزم لە ١٨٨٠ تا ١٩١٤، چۆن جیهان دەگۆڕین ل ٢١٦، بەزمانی ئینگلیزی.

*١٥ ل ٢١٦ هەمان سەرچاوە

*١٦ ل ٢١٥ هەمان سەرچاوە